

ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.) (2008): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.

Os traballos que contén este volume foron expostos no “Congreso Internacional de Fraseoloxía y Paremioloxía” (Santiago de Compostela, 19-22 de setembro de 2006).

- **Elisabeth Piirainen:** “Phraseology from an areal linguistic perspective”. A investigación fraseolóxica adoita partir do suposto da existencia dun conxunto homoxéneo de fraseoloxismos dunha lingua concreta vixentes no territorio xeográfico no que esa lingua se fala. Pero ese suposto non é correcto para todos os fraseoloxismos: porque os hai que só se coñecen dentro da área limitada na que se fala unha lingua concreta, pero tamén os hai que están en uso en áreas moito máis grandes e que sobardan as fronteiras desa lingua. Este artigo pretende sinalar os problemas da investigación nunha organización territorial e discutir dous proxectos sobre fraseoloxía, chamados “Survey on the Common Knowledge of Idioms in Colloquial German” [“O Coñecemento Común das Locucións no Alemán a exame”] e “Widespread Idioms in Europe and Beyond” [“Ditos espallados por Europa e máis alá dela”].

- **Roza Ayupova:** “Language convergence and its influence on the phraseological fund”. As unidades fraseolóxicas (UFs) son unha clase particular de unidades lingüísticas. Son coñecidas por concentrar información cultural, porque as UFs sempre conteñen información acerca das tradicións, dos costumes, da cultura, da literatura e das peculiaridades do carácter dos falantes da lingua. As análises de UFs amplamente espaxadas nas linguas europeas demostran que unidades co mesmo sentido en linguas diferentes están baseadas en situacións diferentes. Por outra parte, atópanse locucións semellantes en distintas linguas europeas entre as que non hai nin filiación xenética nin contacto xeográfico. Neste artigo examinamos as linguas inglesas, rusas e tártaras, que pertencen a grupos lingüísticos distintos (xermánico, eslavo, turco). A análise dos fondos fraseolóxicos destas linguas demostra a existencia de moitas locucións compartidas. Isto é debido, en primeiro lugar, aos fenómenos universais nos cales están baseados os fondos fraseolóxicos en todas as linguas; en segundo lugar, é sen dúbida un resultado do proceso de globalización. As linguas menos dominantes parecen ter tomado prestadas UFs das máis dominantes. Estas últimas desprazaron locucións nativas e volvéronse máis populares ca elas no proceso de desenvolvemento lingüístico. Un exemplo disto é *take the bull by the horns* (inglés) – *взять быка за рога* (ruso) – *угезне могозеннен алу* (tártaro) [“levar o touro polos cornos”].

- **Violetta Benchik:** “Calcos fraseolóxicos del portugués en el español canario”. A influencia lusa sobre o español canario afecta non só os niveis fonolóxico, gramatical, léxico ou sintáctico, senón que abrangue unha parcela lingüística tan resistente ao préstamo como a das frases feitas. O presente artigo inclúe a análise semántica dos modismos e dos xiros sintácticos de procedencia portuguesa que se arraigaron no

español canario e reflicte as coincidencias entre os campos léxicos do caudal canario maior afectados polo léxico luso, por unha parte, e o temario dos modismos de procedencia lusa no español canario, por outra parte.

- **Irina Olegovna Naumova:** “Phraseographical mismatches in Russian and English”. O artigo fai fincapé na diverxencia dos datos obtidos da investigación nas fraseografía inglesa e rusa que se centraban nas orixes das unidades fraseolóxicas, ou máis concretamente na súa autoría. Analízase especialmente a orixe da frase popular tomada en empréstimo do inglés, *a nation of shopkeepers* [‘unha nación de tendeiros’]. Existe unha diferenza entre a lingua de procedencia (o inglés) e a lingua receptora (o ruso) en canto á atribución da frase xeralmente aceptada.

- **Ludmila Mešková e Miriam Olejárová:** “Les différences interculturelles des phrasèmes”. Os países e nacións diferéncianse entre eles pola súa cultura. Os aspectos interculturais da comunicación espéllanse en diferentes ámbitos. Este artigo presenta algunhas características das culturas francesa, alemana e eslovaca relacionadas co concepto de tempo, propósito comunicativo, formas de pensamento, creatividade e flexibilidade. As diferenzas interculturais poden atoparse tamén na lingua. A fraseoloxía, como parte da lingua, reflicte a riqueza cultural dunha nación. Este artigo céntrase nas unidades fraseolóxicas específicas (neoloxismos) os textos económicos. A aparición de unidades fraseolóxicas específicas no francés compárase cos seus equivalentes de tradución. Debido a que non sempre é posible atopar un equivalente fraseolóxico na lingua eslovaca, estas expresións causanlles moitos problemas aos tradutores e a outros usuarios da lingua, e cómpre un coñecemento económico completo do problema. Para entender unha unidade fraseolóxica dada nunha lingua, é importante definila e dar exemplos no seu contexto.

- **Edith Le Bel Cabos:** “Approche lexicographique et traductologique du ‘dire / decir’ dans la phraséologie française et espagnole”. Despois de ter abordado os problemas teóricos e metodolóxicos de elaboración dun dicionario francés español bilingüe de unidades fraseolóxicas de “dire / decir”, preséntase un primeiro esbozo lexicográfico español-francés que lles poida ser útil aos tradutores. Este estudo insírese nun proxecto máis vasto e máis ambicioso que ten por obxectivo clasificar e describir unha gran cantidade de unidades fraseolóxicas que son moi frecuentes e que presentan numerosos matices pragmáticos.

- **Maria Luisa Ortiz Alvarez:** “*Cada macaco no seu galho*: um estudo dos padrões de uso dos provérbios brasileiros e seus equivalentes em espanhol e russo”. Os ditos ou proverbios foron xurdindo a medida que os pobos foron desenvolvéndose historicamente. A maior parte destes dicires non teñen ningún certificado de nacemento. É posible observar con frecuencia unha migración dos ditos penetrando a través de culturas e comunidades limítrofes e adquirindo no proceso trazos típicos da área lingüística do seu novo domicilio. Moitos teñen un sentido figurado e formas especiais de expresión con interpretación distinta da súa lectura literal. Este tipo de fraseoloxismo, o dito proverbial, utiliza metáforas sinxelas para establecer a xeneralidade das regras que están por baixo, como un xeito de establecer o carácter de verdade xeral dunha proposición proverbial de tal maneira que é soamente refutable

mediante outro proverbio que implique o contrario: *Quem madruga Deus ajuda (acha o que comer) / Não é por muito madrugar que amanhece mais cedo*. A descrición de tipos comúns de figuras proverbiais pode tamén revelar os tipos de relacións metafóricas, metonímicas e sinedóquicas regulares na lingua. O feito de que as relacións semánticas en tales ditos poidan tomar diversas formas fainas aínda máis interesantes. Hai moitas posibles aproximacións ao estudo lingüístico de ditos ou proverbios. Prevese documentar patróns de uso dos proverbios en sociedades diferentes –neste caso, os de Brasil, Cuba e Rusia– revelando as razóns, situacións de uso e intencións dos membros destas comunidades lingüísticas.

- **Lucília Chacoto e Dolors Català**: “Estudio contrastivo de los proverbios portugueses y españoles en el ámbito de las profesiones”. Os proverbios son frases fixas dun valor didáctico incontestable. Pertencen ao legado cultural dos nosos antepasados. Foron obxecto de traballos de natureza semántica, estilística e pragmática máis que sintáctica. As autoras céntranse no seu estudo e establecen un corpus de proverbios portugueses e españois. A descrición baseada no seu léxico e na súa sintaxe enmárcase nos traballos do *Léxico-Gramática*. No marco deste artigo, despréndese un interese especial por proverbios do ámbito das profesións —particularmente rico neste tipo de frases— e o propósito de facer unha análise contrastiva léxico-sintáctica dos devanditos proverbios.

- **Carmen Mellado Blanco**: “Wortbildung und ihr Verhältnis zur Idiomatik im Deutschen und Spanischen”. Este artigo céntrase na análise comparativa de construcións compostas no alemán e no español. En primeiro lugar, examina as cuestións implicadas na diferenciación entre a composición e a fraseoloxía, poñendo especial énfase nos criterios que definen a polilexicalidade. Os modelos específicos de compostos no alemán e no español que expresan comparación trátanse como un xeito de abordar as relacións entre as equivalencias lingüísticas.

- **Kseniya Kolba**: “Los meses del año en el refranero español y ucraniano”. Este traballo presenta un estudo contrastivo do calendario español e ucraíno a través dos proverbios, con particular atención á relación entre a sabedoría metereolóxica e as tarefas agrícolas.

- **M. Celeste Augusto**: “O elemento zoomórfico na paremiologia: uma abordagem léxico-semântica contrastiva”. Examínase un conxunto de proverbios portugueses, franceses, españois e holandeses desde un punto de vista lingüístico e cultural. Os proverbios seleccionan prognósticos meteorolóxicos relacionados coa conduta animal. O universo zoomórfico e o seu simbolismo son tomados como base para unha análise léxico-semántica que se concentra nunha comparación dos diferentes xeitos de conceptualizar das comunidades lingüísticas estudadas.

- **Marina García Yelo**: “Estudio contrastivo de las paremias relativas a la casa en francés y en español”. Tomando como base a elaboración dun corpus de paremias francesas e españolas relativas ao concepto ‘casa’, descóbrese a microhistoria contida nas ditas paremias, co obxecto de realizar un estudo contrastivo dos aspectos lingüísticos e culturais, o que permite valorar se a proximidade xeográfica existente entre España e Francia inflúe de xeito determinante nos resultados obtidos. Dentro da

tipoloxía paremiolóxica, dedícaselles unha especial atención ás paremias populares, en concreto refráns e frases proverbiais.

- **Mari Carmen Barrado Belmar**: “Religión, sacerdotes, monjes y monjas en los proverbios italianos y españoles”. Analízase como quedan reflectidas nos proverbios as crenzas relixiosas relacionadas con Deus, os sacerdotes, frades, monxes e monxas en Italia e España, e tamén os problemas de equivalencia, constatando as diferenzas e semellanzas existentes entre unha e outra lingua dende o punto de vista da expresión de crenzas e opinións relacionadas coa relixión. Aténdese neste sentido o valor sociocultural que permitirá captar a relixiosidade ou mesmo o anticlericalismo nas paremias de ambas as dúas linguas. Ademais nos casos en que se encontra a paremia nas dúas linguas vese que tipo de correspondencia existe.

- **Olga Billere**: “L’analyse comparative des proverbes français et lettons”. A verdadeira causa que está na orixe dos proverbios é o ser humano e a súa obra. Tanto os franceses como os letóns asocian o traballo ao pan. En canto ao valor do traballo, prezado dende os tempos bíblicos, os franceses apláudenlle ao que se levanta cedo, mentres que os letóns matizan que o éxito acompaña a quen non dorme. Mentres que, en xeral, os proverbios letóns tratan de xeito metafórico as relacións agrícolas entre o campesiño e o propietario, os proverbios franceses acentúan o valor do traballo en xeral.

- **Radostina Zaharieva**: “L’idée du mensonge à travers la phraséologie française et bulgare”. O obxectivo deste estudo é analizar o reflexo da mentira na lingua baixo as súas múltiples facetas a través das correspondentes unidades fraseolóxicas e comparar as concepcións que sobre este asunto teñen dous pobos: franceses e búlgaros. O artigo extrae as características máis importantes do acto de mentir, as imaxes máis típicas que se asocian con el, as especificidades pero tamén os trazos comúns, os valores universais compartidos nas representacións deste fenómeno.

- **Ana Mansilla Pérez**: “Emotionen aus phraseologischer Sicht im Deutschen und im Spanischen”. Sería erróneo suxerir que ao mundo das emocións non lle afecta o fenómeno da metáfora. A lingüística cognitiva practicada por Lakoff e Johnson conduciu a algunhas análises interesantes que poñen de relevo o eido das emocións humanas, como a rabia e o amor. Este artigo estuda a fraseoloxía do mundo das emocións humanas en español e alemán e descobre unha gran cantidade de conceptos metafóricos mediante unha observación contrastada. O artigo conclúe que cómpre ter en conta unha gran cantidade de factores distintos. Os diferentes matices que caracterizan cada lingua son o resultado da interacción de factores socioculturais, pragmáticos e históricos.

- **Maria Sardelli**: “Las manos en los fraseologismos italianos y españoles”. Neste artigo compárase un corpus de fraseoloxismos españois e italianos relacionados coas mans. Debido á importante cantidade de material encontrado, a autora límitase ao estudo das locucións verbais. Tras a consulta dos repertorios fraseolóxicos ao seu alcance, selecciona e analiza máis de oitenta expresións fixas dende un punto de vista semántico e formal.

- **Claire Nicolas:** “Locutions verbales et nombres cardinaux. Analyse contrastive français-espagnol”. Para este traballo faise primeiramente un estudo minucioso e detallado do comportamento dos lexemas numéricos cardinais nas locucións verbais francesas e españolas. Para iso compróbase primeiro se o material fraseolóxico recollido nas dúas linguas cubre unha mesma realidade lingüística e, por conseguinte, se se presta para un estudo contrastivo. A continuación, límitase o corpus ás locucións verbais. Despois procédese ao estudo sémanico-sintáctico das locucións en ambas as dúas linguas. Sublíñase as principais propiedades e usos dos números cardinais no seo das unidades fraseolóxicas. Para rematar preséntase a análise detallada das locucións verbais que conteñen os números 0, 1, 2, 3 e 4.

- **Gonzalo Guillén Monje:** “Estudio contrastivo-culturológico de los antropónimos en unidades fraseológicas comparativas rusas y españolas: *la Biblia y los santos*”. Este estudo está baseado nos antropónimos bíblicos presentes tanto na lingua rusa como na española. Nel inténtase demostrar a forte influencia que tivo a Biblia e o feito relixioso no arriquecemento do fondo fraseolóxico de dúas linguas europeas, é dicir, o español e o ruso. Non obstante, a fraseoloxía bíblica non influíu da mesma forma en cada unha das linguas motivo de estudo e isto é precisamente o que se analiza neste artigo. Unha última parte do artigo versa sobre como influíu a haxiografía na creación de UF sobre todo no material español. Os nomes de santos analizados na súa maioría fan referencia a persoas que realmente existiron, aínda que tamén se descobre que existen outros nomes inventados e que entran a formar parte de xogos de palabras.

- **Sabine Geck:** “Fraseología de la despedida en alemán y español. Una aproximación cognitiva”. No artigo trátase o concepto da despedida dende o punto de vista da semántica cognitiva en alemán e en español. Para iso propónse en primeiro lugar o escenario cognitivo ou guión (por script) do acto da despedida seguido dunha panorámica das fórmulas rutineiras que forman parte del. En segundo lugar está a análise semántica das palabras que designan a despedida, e tamén doutras lexicalizacións do seu ámbito semántico (palabras compostas, locucións). Por último, analízanse as metáforas cognitivas que interfíren na conceptualización da despedida.

Xacinta Varela Martínez

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

CONDE TARRÍO, Germán (ed) (2008): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 302 páxinas.

Os traballos que contén este volume foron expostos no “Congreso Internacional de Fraseoloxía y Paremioloxía” (Santiago de Compostela, 19-22 de setembro de 2006).

- **Gunn Aarli e Juan Antonio Martínez López:** “Las variantes geográficas de las UF: innovaciones y ajustes”. As expresións fixas, como unidades léxicas que son, participan da plataforma cultural de cada pobo. Así, o mesmo que o léxico monoverbal, as devanditas expresións sufriron os efectos da propagación lingüística en zonas

xeográficas moi distantes. No dito proceso de propagación interviñeron as dúas forzas ás que xa aludiu Saussure: a primeira que tende a unificar e a afogar innovacións; a segunda que tende a favorecer as innovacións localistas como criterios de innovación, no desexo, ás veces, de reivindicar os seus propios valores socioculturais. Neste estudo preténdese poñer de relevo unha serie de procedementos mediante os que os falantes dun territorio fan súas determinadas UF, axustándoas ao seu ámbito e á súa propia idiosincrasia.

- **María Belén Alvarado Ortega e Leonor Ruiz Gurillo:** “Unidades de la conversación y fraseología: acerca de la autonomía de las fórmulas rutinarias”. Este artigo amosa un estudo sobre a delimitación e as funcións das fórmulas rutineiras do español falado a partir da aplicación do sistema de unidades que propón Antonio Briz e o Grupo Val.Es.Co. en 2002 para a análise da linguaxe coloquial.

- **Iovka Bojilova Tchobánova e Nadezhda Spássova Kóstova:** “O contributo búlgaro para o desenvolvemento da fraseología e da fraseografía”. O obxectivo do artigo é presentar a contribución científica búlgara ao desenvolvemento da fraseoloxía e da fraseografía, seguindo o método simplemente descritivo. É de destacar que a preparación e a publicación da redacción do *Diccionario Fraseolóxico da Lingua Búlgara* (Фразеологичен речник на българския език, 1974-1975, 2 vols.) con 13.000 unidades fraseolóxicas serve de impulso para a aparición dunha gran cantidade de estudos teóricos nos últimos 40 anos. Neste traballo preténdese dar conta tanto dos traballos sincrónicos, coma dos diacrónicos e tamén dos dicionarios fraseolóxicos, monolingües e bilingües. Tense a idea de que o tema é moi amplo e a cantidade dos estudos é inmensa. Por esta razón, esbózanse as liñas xerais que segue a investigación búlgara neste sector, nos nosos días: os traballos teóricos, a elaboración de dicionarios fraseolóxicos (monolingües e bilingües), a colección de bibliografía sobre os estudos fraseolóxicos e a organización de eventos científicos sobre o tema. É de destacar que o desenvolvemento da fraseoloxía en Bulgaria está estreitamente relacionado co desenvolvemento da fraseografía e co desenvolvemento da fraseoloxía na antiga Unión Soviética.

- **Maria Conca e Josep Guia:** “Unitats frásiques en textos versificats. Notícia de l’*Espill*, obra catalana del segle XV de gran interès fraseològic”. Neste traballo abórdase o estudo da presenza de unidades frásicas en obras literarias en verso, tanto dende a perspectiva do autor que as introduce coma dende o punto de vista do fraseólogo que fai a posterior localización. Para iso, analízanse as diferentes modalidades de inserción e sistematízase o procedemento de identificación, fixando novos conceptos, achegando definicións precisas de nocións xa coñecidas e presentando exemplos extraídos das literaturas medievais francesa, occitana, castelá, inglesa, italiana e catalá, ademais dos do *Espill*.

- **Norma Corrales-Martin e Maritza Bell-Corrales:** “Estudio morfosintáctico de refranes españoles desde la perspectiva de la gramática verbal”. Este é un estudo baseado en 342 unidades fraseolóxicas recompiladas no transcurso de dous anos en Colombia. Dentro deste corpus, 165 *tokens* son analizados pola característica de non presentaren un verbo principal ou de teren un só verbo. Nesta análise as autoras

perciben que algunhas veces os chamados verbos de soporte non só son factibles de nominalización senón que poden ser elididos.

- **Lucilia Chacoto:** “*Vale mais um gosto na vida que três vinténs na algibeira*. Las estructuras comparativas en los proverbios portugueses”. Dende un punto de vista formal, a comparación en portugués (mesmo nas construcións libres da lingua) non fora aínda obxecto dun estudo nin exhaustivo nin sistemático. As gramáticas, a miúdo, non fan distinción entre a *comparatio* e a *similitudo* e, en xeral, consideran só as comparativas de cantidade. Nos proverbios, cando se fala de comparación pénsase sobre todo na metáfora. O obxectivo deste estudo é aclarar algunhas cuestións terminolóxicas e analizar o léxico e a sintaxe dos proverbios portugueses que presentan unha estrutura comparativa.

- **María Isabel González Aguiar:** “La fraseología andaluza en la producción lexicográfica de José Mª Sbarbi”. José Mª Sbarbi y Osuna (1834-1910) fixo carreira eclesiástica, aínda que tamén destacou o seu labor como músico, como folclorista e como filólogo. En concreto, sinálanse os modismos, enunciados ou refráns que rexistrou na súa produción lexicográfica como andaluces, co fin de reivindicar o papel que xogou este autor nos inicios das descrições fraseolóxicas do español falado en Andalucía.

- **María Isabel González Rey:** “Le rôle de la phraséologie dans la mise en discours de la langue juridique”. A fraseoloxía ten un papel esencial na construción do discurso xurídico. Os seus principios, a fixación e a repetición, están vinculados ao carácter universal da lei. Posta en evidencia nos termos e na sintaxe sobre todo dos escritos legislativos, a fraseoloxía sostén en realidade todo o pensamento xurídico. A súa función non se limita a unha simple cuestión terminolóxica, senón que representa unha disciplina da expresión escrita e oral que nace dun razoamento fixado polos conceptos e os procedementos xurídicos.

- **Françoise Hammer:** “*Dis-donc, c'est pas pour dire, mais entre nous soit dit*. Phraséologie et interaction conversationnelle”. A partir dun estudo empírico, o artigo tenta extraer as funcións dos frasemas de *dire*, non tanto no cadro metadiscursivo da reformulación, coma no contexto da interacción verbal. Deste xeito os resultados obtidos permiten ver que a análise fraseolóxica pode contribuír á investigación dos procesos socioculturais nacentes.

- **Helena Kuster:** “Der Kanon klassischer Zitate - Ein System im soziokulturellen Polysystem”. As citas procedentes de obras literarias, fragmentos de obras ou sentenzas de autores clásicos poden ser consideradas como un canon de citas, xa que son alusións aos autores canónicos e ás súas obras ou fragmentos. Isto explica o rico patrimonio de citas clásicas xurdido das continuas alusións a fragmentos de obras (como o corpus Büchmann de citas no ámbito lingüístico-cultural alemán). De acordo coa teoría do polisistema, segundo a cal cada cultura é un sistema de sistemas, considérase o canon de citas igualmente como un sistema en correlación con outros cosistemas no marco dunha determinada cultura. O canon de citas postulado asume, na súa calidade de canon de fragmentos, o papel de intermediario entre o canon literario e o canon de citas activo, e contribúe así decididamente á configuración dun sistema de canons de citas

activo. Simultaneamente, o canon de citas encóntrase tamén en correlación con sistemas lingüísticos, en concreto co sistema de fraseoloxismos, e iso en virtude da tendencia ás alusións e en virtude da función fática que domina nas alusións. As relacións intersistémicas no marco do polisistema vinculan entre si sistemas (de canon) sociais que se formaron na memoria colectiva, e que polo tanto deben ser analizados dende unha perspectiva sociocultural.

- **Abdendi Lachkar**: “Masculin/féminin, discours phraséologique et société”. Interrogarse sobre a alteridade do xénero nas prácticas lingüísticas é unha cuestión que pode encontrar o seu lugar en todas as disciplinas conexas. As locucións en uso teñen necesariamente unha dimensión sociocultural para os seus usuarios e poden corresponder a unha realidade do mundo e da linguaxe. Estas locucións dan conta da capacidade das palabras para representaren o pensamento social dos individuos. Son consideradas como unha rareza que se restrinxe a unha categoría en lugar da totalidade. En efecto, a sociedade, ao xeito dos gramáticos, toma estas expresións como “unha colección de impresións” ás que lles falta precisión, rigor e elegancia. Non obstante, o seu contido compartido entre a trivialidade e a dificultade reflexivas é unha realidade lingüística e psicosocial.

- **Olga Lisiová**: “La función de los adjetivos relacionales en las frases nominales”. No presente estudo preténdese analizar o proceso de lexicalización e fraseoloxización das unidades nominais coa estrutura N.+Adx. segundo o criterio da desmotivación semántica. Na opinión da autora, este criterio, o mesmo que os analizados habitualmente na bibliografía ao respecto, non recibiu a atención merecida. A autora sostén que a desmotivación semántica é patente tamén noutros niveis lingüísticos e leva consigo cambios de índole diferente. Tamén postula que a frecuencia do uso dunha determinada combinación libre de palabras conduce á súa desmotivación semántica. Esta última representa un proceso que está en dependencia mutua con outros procedementos como a cohesión dos elementos, a reproducibilidade e a idiomaticidade.

- **María Josefa Marcos García**: “Descripción formal de las unidades fraseológicas en francés y en español”. As unidades fraseolóxicas caracterízanse pola fixación formal e esta é unha característica morfosintáctica. As linguas posúen uns esquemas fixos aos que se van adaptando as unidades. A partir destes esquemas, afóndase na análise dos aspectos morfosintáticos que caracterizan os fraseoloxismos. Segundo expresa a autora, aínda que nun principio o proxecto era máis ambicioso, foi necesario limitar o campo de traballo, posto que, o material lexicográfico é demasiado variado e extenso. Analiza, polo tanto, o funcionamento das locucións verbais, partindo das características do elemento máis importante: o verbo. Realiza o devandito traballo dende unha perspectiva contrastiva, establecendo paralelismos entre o francés e o español.

- **Olga Ozolina**: “Quelques aspects de la parémiologie comparative”. A presente investigación propón a análise semántica, estrutural e gramatical de 600 proverbios franceses e letóns. Permittedo descubrir as converxencias e as diverxencias, en forma e en contido, dos medios de expresión dos proverbios. Distinguíronse as expresións proverbiais, coa estrutura semántica e léxico-gramatical adecuada, e as unidades que se caracterizan pola súa identidade semántica, pero que posúen estruturas léxico-

gramaticais diferentes. O primeiro grupo comprende dous subgrupos: os que teñen a mesma estrutura semántica e estrutural e os que se parecen polo seu contido, pero que se distinguen no plano léxico-gramatical.

- **Walter Quiroga**: “Estudio de los criterios lingüísticos de adaptación paremiológica en el corpus argentino”. No ámbito da lingüística, constátase hoxe en día e xa sen sorpresas un renacer vigoroso da paremioloxía. Raros son porén os estudos dedicados ao devandito tema en Arxentina, ou sobre os refráns deste país en Francia. Polo que respecta ao país sudamericano, esta ausencia é aínda máis aguda, excluindo por suposto as análises folclóricas sobre os refráns locais. Animado por unha abundante literatura lingüística na materia, o autor destas páxinas inquire a validez dunha vulgata da que os seus argumentos son, as máis das veces, intuitivos; constata a moi forte pero non exclusiva herdanza española no corpus arxentino, e por último verifica certos parámetros lingüísticos da adaptación da dita herdanza á variante local do castelán.

- **Teresa María Rodríguez Ramalle**: “Análisis sintáctico y posición de las interjecciones impropias en la estructura funcional de la oración”. Este traballo analiza sintacticamente o comportamento das interxeccións impropias formadas por sintagmas que experimentaron un proceso de desementización e inmovilización. Son interxeccións impropias substantivos como: *lástima, suerte, ojo, cuidado*; adxectivos ou adverbios como *seguro, perfecto, claro*; verbos, xeralmente en imperativo: *anda, fíjate, toma, vaya, quita, venga, vamos* e, en xeral, expresións interxectivas procedentes de formas lexicalizadas como *gracias a Dios, menos mal de verdad, pobre de mí*, etc. Neste traballo, préstase especial atención á súa distribución, e á relación que establecen con outras unidades que tamén poden aparecer na marxe esquerda, tales como pronomes interrogativos e exclamativos, e adverbios oracionais de diferentes tipos. O obxectivo da autora é ofrecer unha proposta acerca do lugar que ocupan as interxeccións dentro da estrutura funcional da oración.

- **Marcin Sosiński**: “A equivalencia entre tipos de locucións en castelán e en polaco”. Os estudos fraseolóxicos contrastivos deben fundamentarse nun marco teórico que permita unha cómoda comparación de diferentes sistemas lingüísticos: a definición de unidades fraseolóxicas e a súa clasificación. A comparación das clasificacións fraseolóxicas presentadas para a lingua castelá e para o idioma polaco revela a existencia de numerosas e fundamentais diferenzas, mais tamén algunhas similitudes como a existencia dun grupo autónomo de locucións. Nesta intervención, reflexiónase sobre a posibilidade de establecer equivalencias ou, ó menos, paralelismos entre elas. Tamén se propoñen algunhas solucións prácticas.

- **Jean Philippe Zouogbo**: “Les études empiriques en parémiologie: les principaux axes méthodologiques pour les enquêtes et la constitution du corpus expérimental”. Contribución á fraseoloxía e á paremioloxía empíricas (terreos fértiles nestes últimos decenios no seo da lingüística moderna) este artigo establece os campos e o estado da investigación nestes terreos e subliña o interese suscitado polos fenómenos lingüísticos que se agrupan baixo o nome xenérico de frasemas e, por extensión, de proverbios. A fraseoloxía e a paremioloxía empíricas, baseadas en análises cualitativas, pretenden volver a situar no uso estes feitos de lingua, avaliar a competencia e o traballo dos

falantes, probar a validez de certos usos entre certas poboacións, e establecer as obras de referencia mínimas para cada área lingüística e cultural. Por iso é lexítimo interrogarse sobre as técnicas e métodos da enquisa utilizada polos investigadores. Hai aquí unha cuestión de fondo, porque se fala de traballos que establecen postulados que, para algúns, teñen valor de dogma. Agora ben (esta é unha das observacións da presente contribución) non hai a día de hoxe ningún método ou desenvolvemento de enquisa que sirva de patrón ou referencia para este xénero de estudos. Insuficiencia notable, polo tanto, e susceptible de cuestionar o carácter científico das investigacións nestes eidos: porque ¿como proceder cando se afronta un estudo empírico en fraseoloxía e en paremioloxía? O presente artigo realiza un amplo inventario de traballos de investigación que se remonta ás orixes destas disciplinas. Marca para o lector os métodos que considera máis pertinentes e fai unha síntese deles. Esta síntese non pretende ser un un axioma senón ofrecer algunhas indicacións metodolóxicas estables que orienten o investigador poñendo en evidencia a súa liberdade de manobra na elaboración e desenvolvemento das propias hipóteses.

Xacinta Varela Martínez

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2010): *Paremiologia romance. Los refranes meteorológicos*. José Enrique Gargallo Gil (coordinador) Maria-Reina Bastardas Rufat, Joan Fontana i Tous y Antonio Torres Torres. Barcelona: Universitat de Barcelona. 334 páxinas.

Os urbanos non dependemos do campo (nin polo tanto da meteoroloxía) para conseguirmos un salario. Por iso para os urbanos (incluídos moitos meteorólogos) un día soleado é *bo tempo* e un día chuvioso é *mal tempo*. Os urbanos paseamos e admirámo-la paisaxe. Un labrego, en cambio, nunca lle chamaría *paisaxe* ás terras que el e outros coma el traballan con tanto esforzo: os seus ollos non ven nelas paisaxe. Un labrego nunca pasea. Para un labrego un día soleado a destempo pode ser mal tempo e o mal tempo no seu tempo é bo tempo. Direino doutro xeito: a paremioloxía meteorolóxica é exclusivamente labrega, gandeira ou mariñeira; non urbana. Os refráns meteorolóxicos urbanos, se os hai, deben de ser ben poucos. Aparentemente os urbanos nunca miramos para o ceo, as nubes, os animais e as plantas: se cadra, porque o noso pan non depende do estado da natureza.

Pensaba eu que isto era privativo de Galicia pero o libro que vou comentar demostra, para min por primeira vez, que os labregos, gandeiros e mariñeiros romances non só teñen moi semellantes o calendario agromómico e as estratexias técnicas de adecuación ó medio natural senón tamén certas semellanzas na visión do mundo. E todo iso condénsase nun refraneiro meteorolóxico, que permite memorizar toda esa ciencia agronómica de maneira doada e eficaz.

A presenza dos mesmos e requintados aforismos en tódalas linguas e dialectos romances parece, polo tanto, fonte e resultado da semellanza dos traballos e os días dos

gandeiros e agricultores romances. E isto suscita moitas cuestións: unha delas, a de cal puido se-la fonte da que emanou esta doutrina internacional. ¿Foi o monaquismo cluniacense e cisterciense que reconstruíu Europa dende o campo e que dende o campo fixo unha revolución industrial xa na Idade Media como demostrou Jean Gimpel? ¿Ou vén desa confluencia de saberes que se produciu na antigüidade en Alexandría, en Atenas e en Roma? ¿Ou vén xa do inicio do Neolítico? Se para isto aínda non temos resposta, máis difíciles de responder son as preguntas que suscita a visión do mundo que hai por baixo de todas esas paremias romances tal e como se albisca nos últimos artigos deste libro, que reúne as actas do Primer Seminari Internacional sobre Paremiología Romànica (PRISEREME) que tivo lugar na Universitat de Barcelona os días 25 e 26 de maio de 2009.

Se a creación dunha base de datos de refráns meteorolóxicos romances (BADARE)¹, baixo a batuta de J.E. Gargallo Gil, foi unha iniciativa brillante e fértil, que irá mellorando en volume e calidade cos anos, a posta en marcha dos Seminarios de Refráns Meteorolóxicos converteu a Universitat de Barcelona no epicentro dunha reflexión internacional sobre este corpus europeo. Este libro recolle os traballos do primeiro. A pluralidade de enfoques fixo deste primeiro Seminario a saborosa proba dos dous que seguirían no 2010 e 2011.

- **Germà Colón Domènech**: “Los refranes en la Romania”. Tras unha reflexión terminolóxica, salienta a primeira evidencia que percibimos ó poñer en común a paremioloxía romance: a unidade do mundo occidental, que é compatible con diferenzas entre románicos e xermánicos, relixiosos e laicos, ricos e pobres. Tamén os hai peculiares de cada comunidade étnica.

- **Carlos Alberto Crida Álvarez**: “Los refranes meteorológicos y la herencia cultural grecolatina”. A unidade cultural que crearon Grecia e Roma espéllase no refraneiro e Crida sorpréndese que non apareza nese fondo común a meteoroloxía, aínda que encontra algunhas trazas en Hesíodo (*Os traballos e os días*) e en Virxilio (*Xeórxicas*); pero fai unha importante referencia ó Neolítico, como posible orixe de moita paremioloxía meteorolóxica. Artigo que apunta a fontes non moi divulgadas e que marcan un camiño que cómpre explorar.

- **José Manuel Pedrosa**: “Paremias, creencias, ritos. Los augurios del cuco”. Documentada análise dos refráns europeos do cuco que, por contextualizalos con contos populares e fórmulas máxicas do mesmo asunto, desvelan que todo ese conxunto de tradición oral é a parte visible das crenzas, supersticións, mitos e ritos subxacentes que chegan a nós en formato literario. Só a análise conxunta permite a luz,

¹ BADARE (*Base de Datos sobre refranes del calendario y meteorológicos en la Romania*) xa é ben coñecida dos lectores de *Cadernos de Fraseoloxía Galega* por informacións de Pilar Río Corbacho (11,2009,173-190 e neste mesmo número): esta ferramenta de traballo para o estudo da paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romania, na primavera de 2010, permitía consultar un amplo caudal paremiolóxico (unhas 10.000 entradas pertencentes a 34 linguas) na páxina de internet <<http://stel.ub.edu/badare>>.

como demostra cando analiza un conto vasco do pastor e marzo que permite entender tantos enigmáticos refráns dialogados dese mes.

- **Julia Sevilla Muñoz:** “La investigación sobre refranes meteorológicos en la revista *Paremia*”. Julia Sevilla, precursora de tantos paremiólogos hispanos, fai balance dos primeiros 16 anos desa importante revista que tanto fomentou a investigación paremiolóxica, o intercambio de opinións e coñecementos, e, sobre todo, a aparición de novos investigadores. E sinala neste artigo que os temas máis recorrentes son a estrutura dos refráns, a meteoroloxía e a agronomía, a comparación interlingüística, a presenza na literatura e nos medios de comunicación: un enfoque maioritariamente lingüístico ou literario.

- **Pilar Río Corbacho:** “Contribución galega a BADARE”. Describe de forma sintética o contido das 814 paremias meteorolóxicas galegas que hai en BADARE e que condensan a información indiciaria que ó labrego-gandeiro de Galicia lle ofrecen o comportamento dos animais, a aparición do arco da vella ou a forma das nubes, que el considera fiables por estaren fundadas na experiencia reiterada. Refírese sobre todo a dous bloques importantes: os que se refiren a unha data (388) ou ós animais (141).

- **Lucilia Chacoto:** “Algumas observações sobre os proverbios meteorológicos portugueses”. Reflexiona verbo dos proverbios portugueses presentes en BADARE. Contrapón os que son de ámbito local por teren unha referencia xeográfica (maiormente as numerosas variantes de... *nem bom vento nem bom casamento*) ou os xenéricos (*A água de Janeiro mata o onzeneiro*). Alude despois ós diferentes oficios que o refraneiro constata na muller e no home: a división do traballo por meses do ano e por sexos fai que, na opinión da autora, correspondan as mulleres os traballos non convertibles en diñeiro.

- **Antonio Torres Torres:** “La obra paremiográfica de Luis Martínez Kleiser y su representación en BADARE”. Analiza a xigantesca recompilación do paremiólogo español Martínez Kleiser cos seus 65.083 refráns que reúnen o máis importante dos paremiólogos anteriores e o esforzo de ordenalos por temas nun sistema exemplar. Do *Refranero general ideológico español* (1983) nótase a presenza castelá en BADARE. O autor comenta algunhas das observacións do interesantísimo prólogo de Kleiser, detense na personificación dos meses (cos que se chega a dialogar) e tamén de certos meteoros e comenta o que acontece cos refráns exportados a América. Utilizando palabras anteriores de S. L. Arora, conclúe que BADARE permite unha colaboración internacional que provocará un salto cualitativo na paremioloxía meteorolóxica.

- **Vicente Franco Anchelergues:** “Asturias, Navarra y Aragón en BADARE”. Suxerente comparación conceptual e formal de paremias meteorolóxicas de Asturias, Navarra e Aragón. Conceptualmente compara os fríos serodios, os roibéns matutinos, os montes con sombreiro, os indicios que ofrecen os animais ou cousas coma o candil, a cinza, a feluxe, a madeira ou o sal; os dialoxismos entre meses que emprestan días a outros. Tamén dá unha presa de refráns humorísticos que expresan un prognóstico autocrítico: *Fornigas en ringlera, temporal... u serenera. Cuando la aloda canta, agua viene; pero aún es señal más clara, cuando llueve. Esta sequera se acabará cuando llueva. Siempre que veigas boiras grasas os domingos a puesta de sol, al otro día,*

lunes. Este tipo de mensaxe irónica e ambigua demostra que o home refraneiro é máis científico do que habitualmente se concede.

- **José Enrique Gargallo Gil**: “Representació catalana dins BADARE”. A lingua con máis entradas en BADARE é o catalán, con 1774 fichas que encaixan en tres conceptos: cronoloxía (estacións, meses, datas, partes do día), meteoros (choiva, neve, vento, brétema, tronos, lóstregos, frío, calor, ceo, choiva, arco da vella, montañas con sombreiro) e miscelánea (lúa e estrelas, prognósticos dados por animais e cousas, referencias a topónimos etc). No artigo emparéllanse refráns cataláns cos equivalentes doutras linguas de BADARE para un comentario crítico dos que fan prognósticos a longo prazo (*lluna setembrina* ou *d’octubre*), valorando máis os de prognóstico máis curto (*Cèu rogent, ratlla de Sant Martí*). Pero tamén comenta conxuntos paremiolóxicos ben definidos en BADARE: os diálogos entre meses, os consellos de abrigo, *o estivet de Sant Martí*, *o cel aborregat*, *a oreneta que vola per terra* ou os montes *que portan capell*. Resulta unha boa mostra das posibilidades de BADARE.

- **Maria-Reina Bastardas Rufat**: “Tractament dels refranys meteorològics occitans dins *Lou Tresor dóu Felibrige* de Frederic Mistral”. Analiza os 660 refráns meteorolóxicos occitanos contidos na obra enciclopédica (2.300 páxinas) que Mistral empezou a publicar en 1878 e detense nos 60 refráns do mes de abril para analizar onde os inclúe, como trata as variantes, cando os explica. Mistral, o gran normalizador da lingua occitana, non indica a procedencia de cada refrán porque aí, como é habitual na lexicografía, os refráns teñen a función de simples exemplos de uso da palabra que encabeza a entrada. O artigo contén un magnífico apéndice no que se reproduce unha parte deses refráns, e mesmo ofrece o facsímile dalgunha entrada.

- **Aitor Carrera Baiget**: “Provèrbis meteorològics en occitan dera Val d’Aran. Arrepòrt dera situacion actua des donades sus eth gascon dera nauta arribèra de Garona”. Describe a dispersión das paremias aranesas, carentes dunha recolleita sistemática e expostas á suplantación por paremias doutras partes da Gascaña ou da Occitania e mesmo por refráns traducidos do catalán. Ofrece un inventario crítico das escolmas existentes: o excursionista Soler i Santaló (196), o poeta Jusèp Condò (1896,1914), o xuíz galego en Arán Fermín Bouza Brey (1928), o Institut d’Estudis Ilerdencs (1962), a revista Terra Aranesa (1978), Joan Coromines (1990), o Centre de Normalisacion Lingüística dera Val d’Aran (1992), Cels Gomis (1998) e Ricard Serra (1998). Analiza as relacións entre elas. Di que os refráns coma a toponimia manteñen vivas palabras perdidas no uso diario e que, ben estudados, axudan a coñece-la cosmovisión tradicional aranesa.

- **Germán Conde Tarrío**: “Labores do campo e refráns meteorolóxicos en galego, castelán e francés”. Despois de explicita-los matices que distinguen a agricultura galega non só da mediterránea e da francesa senón tamén da actividade mariñeira, porque a emigración dos máis activos deixaba a agricultura nas mans dos máis débiles, ofrece os refráns que máis caracterizan a agricultura no inverno e no verán. A carón deses refráns galegos ofrece (e algunha vez contrapón) paralelos en xeral franceses. Este conxunto ordenado de paremias, cos seus oportunos comentarios, constitúe un didáctico

calendario da actividade agrícola atlántica que ten o mérito de estar elaborado por un filólogo con previa experiencia labrega e que sabe ben do que fala.

- **Jean René Klein:** “Enseignements et vicissitudes d’une expérience parémiologique. La constitution d’une base de données des proverbes français DicAuPro (Dictionnaire automatique et philologique des proverbes français)”. DICAUPRO é unha base de datos de 1700 refráns franceses, que conteñen 25.000 variantes e todos coa súa fonte ben identificada. O sistema xerárquico permite non só ver tódalas variantes e maila primeira documentación senón que tamén permite establecer razoablemente a forma canónica. Exemplifica cos seguintes. *On ne prend pas les mouches avec du vinaigre. Oignez vilain, il vous poindra; poignez vilain, il vous oindra. Il n’y a si bon cheval qui ne bronche. Qui a bu boira. Bonjour lunettes, adieu fillettes. Les lunettes et les cheveux gris sont des quittances d’amour.* A característica disposición en cadros diacrónicos é resultado dunha rigorosa análise de cada peza en si e no conxunto e facilita moito a análise do material paremiolóxico.

M. Valeria Miniati: “Marcatori meteorologici e previsioni del tempo nelle tradizioni popolari italiane”. A previsión do tempo na actividade agrícola equivale á prospección do mercado nunha industria: isto é o que fixo nacer moitos refráns meteorolóxicos. O artigo de M.Valeria Miniati recolle un rico repertorio de indicios que permiten planifica-la actividade agrícola a longo e curto prazo formulados nas diversas linguas e dialectos de Italia. Artigo sólido pola cantidade de linguas e dialectos, de feitos meteorolóxicos e de elementos sincrónicos (e por veces diacrónicos) que a autora tece nun discurso ben fiado. A explicación do despertar do oso e do lagarto fai comprenderlo verdadeiro senso dos refráns do sorriso ou do pranto da Candeloria. A afirmación de que os refráns da choiva non falan tanto de cantidades estatísticas senón de oportunidade ou inoportunidade nun determinado mes, a interpretación física do comportamento dos animais, e tamén a insistencia en que os refráns son expresión dunha visión do mundo que entende a vida como un movemento cíclico e regular e no que as asociacións analóxicas son unha das claves de interpretación (p. 214) poñen en evidencia que a autora quere e sabe ir máis alá da forma material do refrán. Artigo ben informado (mesmo cando cita elementos litúrxicos) e aberto á antropoloxía, como ten que ser, porque os refráns son material científico e antropolóxico nun envoltorio literario.

- **Temistocle Franceschi:** “La paremiologia territoriale (geoparemiologia) in Italia. Meteorologia e calendario nell’Atlante Paremiologico Italiano (API)”. Artigo no que o creador da xeoparemioloxía describe o nacemento desta disciplina en 1968 na Università di Urbino, a partir dos datos do Atlante Linguistico Italiano pero que, felizmente, aínda non está pechada. Afirmo que esta xeración é a última que pode recuperar proverbios vivos, que hoxe só viven nos dialectos e cos dialectos van morrer. Fai unha matización terminolóxica verbo do proverbio (*valere un Perù, lottar contro i mulini di vento*), que distingue do dito didáctico (*Chi vuole un bell’agliaio lo metta di gennaio*) e do dito paremiaco (*Chi va piano va sano. Ogni promessa é debito*): este último é o que el considera verdadeiro proverbio. Ofrece despois unha interesante mostra de 500 refráns sobre os ventos, os montes con sombreiro, as nubes de la, os roibéns, o arco da vella, o temporal matutino, o orballo máis eficaz cá choiva, a xeadada,

a neve, o sol barbado, a lúa e a estrelas; e despois os supersticiosos: os anos que traen moito de algo, os meses con erre, as sortes dos primeiros 12 días de xaneiro, os días da semana etc. A escolma é tan rica de matices e tan suxerente (mesmo nas contradicións duns refráns con outros) que fala de seu e o autor deixa ó lector os comentarios.

- **Giovanna Ceccarelli:** “I proverbi meteorologici nella tradizione della Svizzera italiana”. Os campesiños dependen da meteoroloxía e por iso a observan con extrema atención, condensando en fórmulas a experiencia milenaria. Os urbanos somos indiferentes a esta ciencia, porque aparentemente non dependemos do clima para gañalo pan. Esa ciencia meteorolóxica, que condensa as observacións dos campesiños, fíxase e transmítese oralmente por medio de elementos formais que axudan a gravala na memoria. O artigo ofrece un repaso paremiolóxico polas peculiaridades de cada mes e polos indicios que ofrece o que chama *libro aberto dos animais*, das plantas e dos astros do ceo. Consta que o primeiro semestre do ano é moito máis produtivo paremioloxicamente, tanto en volume coma en contidos, porque é a época do ano na que se precisa que confluán moitos factores para acadala produción e o alimento do ano enteiro; e que a segunda metade é menos produtiva pero fala das colleitas e da intimidade socializadora. Resulta grato neste artigo que a cita sexa sempre na forma lingüística (dialectal) orixinal pero que acompañe sempre a tradución en italiano estándar, que nolos fai transparentes ós foráneos; tamén é grato que non se oculte o feito das (¿aparentes?) contradicións entre refráns, que tamén sinalou T. Franceschi; que se sinale o carácter hiperbólico dalgúns refráns (en Airolo din que coa primeira choiva de agosto acaba o verán (*La prüma aqua d'aóst la ména vía la stèd*); e en Galicia, na Pontevedra de clima benigno, tamén se di que *Despois da Peregrina* [16.8], *inverno encima*).

- **Gabriele Iannàccaro:** “I proverbi della meteorologia in ladino dolomitico”. Nesa zona extrema da Rumania, xa en contacto con linguas xermánicas e eslavas, o autor reflexiona sobre os refráns meteorolóxicos non como lingüista estrutural que observa paralelismos e significados senón como lingüista pragmático, antropolóxico e histórico que busca o impacto comunicativo, as raíces culturais e a etimoloxía. Observa que nos refráns ladinos aparecen santos peculiares (Rozintruda, Gorgon, Conigonda, Ghéadra, Vito); que os ladinos axeitan os refráns ó seu peculiar clima que en maio aínda ten neve; que senten impotencia ante abril, do que non saben qué dicir, porque, coma as mulleres, fai o que lle parece (*Del meis d'Aori ne san che di: el fege co quel ó, les eles fege anche insci*), refrán, por certo, moi significativo, xa que, mentres o home se di *cristian* (como nalgúns refráns galegos), a muller é simplemente *ela*, o que indica que o home é o representante da casa mentres que a muller queda relegada a cousas secundarias ou a ser portadora de tradicións non cristiás (bruxería, medicina popular etc.), cousa curiosa tan preto de Trento. Tamén observa que na paremioloxía ladina tamén funciona a estrutura románica de que as temperaturas e fenómenos atmosféricos deben presentarse no seu xusto tempo os refráns; que con eles fan tamén xogos manipuladores de palabras (do tipo “Se febreiro non febreira...”: *Se Jené no 'l jeneéa e Firé no 'l fereéa, Marz e Oril tira na corèa*) e que funcionan como servizo de predición meteorolóxica para gobernarse en tempo. Estes datos e, sobre todo, a análise lingüística

demonstra que a Romania chega ata alí pero que alí ten xa influencias trentinas, vénetas e sobre todo xermánicas.

- **Joan Fontana i Tous:** “Beât țăranul... Marços, abrils i maigs als refranys friulans i romanesos sembrats a BADARE”. Os 619 refráns friulanos e os 378 romaneses de BARDARE suxeriron estudar comparativamente a paremioloxía friulana (70) e romanesa (25) da primavera. O primeiro, o caprichoso marzo (*il re dai caprits*) que fai o que en galego chamamos *marzadas*. O estudo sitúa os refráns de marzo, abril e maio primeiro nas tradicións étnicas friulanas e romanesas que lles dan sentido (por exemplo as sortes que os romaneses sacan dos primeiros nove días de marzo, os días das vellas (*Zilele babelor*), a historia da *Baba Dochia*, o costume romanés de regalar a *Mărtișor* (equivalente á *Martenitsa* dos búlgaros); seguidamente as paremias describen as características climatolóxicas de cada mes e maila relación ou a influencia da meteoroloxía dese mes na dos outros meses do ano. O autor sitúa todo este material no conxunto dos datos que BADARE ofrece dende o Atlántico ata o extremo oriental da Romania.

-**D. Munteanu:** “Elementos de mitología autóctona en refranes rumanos meteorolóxicos y del calendario”. Nos refráns romaneses os *Moși* son algo parecido ó que os galegos chamamos *as almiñas*, os devanceiros: nalgúns casos divinizados e posteriormente encriptados en lendas de santos con rituais relixiosos ou en lendas laicas con rituais lúdicos. Noutra linguaxe as mesmas raíces dan en Galicia a Santa Compañía e os entroidos máis arcaicos. A outra historia é a da *Baba Dochia*, a vella Dochia que ousou subir ó monte en marzo, aproveitando uns momentos de sol, e despois morreu conxelada e petrificada no alto do monte: tal aconteceu nos nove días primeiros de marzo en memoria das nove mozas que acompañaron a *Baba Dochia*, que dá unhas sortes para adiviña-lo tempo dos nove meses seguintes pero tamén a sorte da persoa nese ano. Describe tamén *Dragobete* (24.2), personaxe mítico do inicio do celo dos animais e do mocear dos mozos; *Rusaliile* (Pentecoste) día no que arden os tesouros, é dicir, vese un lumiño onde hai un tesouro, cousa que evoca inmediatamente que así foi como Teodomorio descubriu en Compostela a tumba de Santiago; as *Mărtișor* que levan mulleres, nenos e mozos dende o 1 de marzo e finalmente a historia do oso (*Ursul*) que sae o día da Candeloria e, se vai sol e ve a súa sombra, regresa ó seu letargo. Todos estes elementos son fonte de paremias.

Se agora se refundisen organicamente cos seus comentarios tódolos refráns que, dende diferentes países, linguas e dialectos, converxen neste libro, teríamos unha verdadeira enciclopedia de paremioloxía meteorolóxica. Pois, en boa medida, iso é, ou está chamada a ser, BADARE.

Xesús Ferro Ruibal

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2011): *I proverbi meteorologici. Ai confini dell'Europa romanza*. Alessandria: Edizioni dell'Orso, 314 páxinas.

Como se di na recensión anterior, o equipo que coordina J. E. Gargallo Gil na Universidade de Barcelona, conseguiu non só crear unha base de datos de paremioloxía meteorolóxica romance (BADARE) senón tamén realizar en tres anos tres encontros internacionais sobre paremioloxía e meteoroloxía. No segundo encontro, que agora se comenta, os coordinadores quixeron esculca-los confins da Romania (do Atlántico lusófono, á Suíza xermano-latina e ós arumanos do Sudeste de Europa) e, de camiño, botar unha ollada ó que queda pola banda de fóra da nosa estrema lingüística: Euskadi, Bretaña, a Suíza alemánica, os pobos eslavos, albaneses, búlgaros e gregos das costas adriáticas; e tamén ó maltes. Con razón se subtitula este libro: *Ai confini dell'Europa romanza*. Corresponde ó encontro do *Segundo Seminario Internacional sobre Refranes Meteorolóxicos de 27 e 28 de maio 2010* onde se encontraron estudosos/as europeas de diferentes áreas científicas e humanísticas. As actas, que acaban de ve-la luz neste volume de 2011, ofrecen os artigos que seguen:

- **Lucília Chacoto:** “Semellanças e diferenças dos provérbios meteorolóxicos no espazo lusófono”. Sendo a lusofonía un mundo europeo, africano, asiático e americano cabe preguntarse se hai un único adaxiario portugués, que se impón en toda a área lingüística, ou se os refráns meteorolóxicos se adaptan ás peculiares condicións climáticas, topografía, toponimia, fauna, estacións do ano peculiares de cada lugar e se neles asoman os rexionalismos de cada zona (máis especificamente no Algarve, nos Azores e no Brasil). Conclúe cun par de propostas para engadir nas coleccións de proverbios: 1) indicar cales proverbios meteorolóxicos son de uso restrinxido indicando a área xeográfica onde foron recollidos e 2) sinalar aqueles que teñen un uso xenérico.

- **Javier Calzacorta Elorza:** “Los refranes meteorológicos vascos: dos colecciones poco conocidas”. Comeza explicando a estrutura dos refráns atmosféricos vascos: *Se A, entón B* é a estrutura que comparten refráns do francés, do castelán e do éuscaro (analizan o elemento augural A e a consecuencia B); trata tamén refráns atmosféricos dobres: *Se A, entón B; se C, entón D*. A segunda parte do traballo considera o contido dos refráns en datas clave como a Candeloria e os solsticios de verán e inverno, e do santoral no elemento A. O principal obxectivo deste traballo foi o de ofrecer dúas coleccións de refráns meteorolóxicos vascos pouco coñecidas: a da revista *Eskual Herria* de California e os refráns marítimos recollidos por Evaristo Bustinza.

- **Jean Le Dù:** “Les dictons météorologiques de la Basse-Bretagne”. A Bretaña occidental (Bas Bretagne) fala bretón (*brezoneg*) e a Bretaña oriental (Haute Bretagne) fala unha lingua romance (*gallo*). Jean Le Dù empeza lembrando a polémica de 1868 sobre a autenticidade da grandiosa recompilación que fixo Villemarqué, titulada *Barzas-Breiz, chants populaires de la Bretagne* (1839), e que acabou acusada de falsificación ó estilo do *Ossian* de J. Macpherson. Posteriormente Sauvé na parte céltica e Sébillot na romance recolleron o refraneiro. Jean Le Dù afirma que as paremias célticas da Bretaña occidental veñen sendo, máis ou menos, as mesmas que noutras linguas europeas, porque responden ó mundo conceptual do labrego-gandeiro

européu, que mestura crenzas cristiás e tradicións milenarias. Remata dicindo que hoxe a xente fíase máis do prognóstico da TV que dos refráns.

- **Hans Bickel:** “Dictons météorologiques de la Suisse alémanique. Aspects historico-linguistiques, sources et rapports interlinguistiques”. O artigo, que se inicia cunha sinopse diacrónica dende o galo-romano á xermanización do século VI e á actualidade, permite constatar que, polo de agora, non hai unha pescuda lingüística sistemática dos refráns da Suíza xermana e aínda menos dos meteorolóxicos. Só hai recolleitas de paremioloxía das catro rexións lingüísticas de Suíza pero tampouco se investiga a influencia entre elas. O autor sinala as bases do que debería ser unha paremioloxía comparada en Suíza, por outra banda, prometedora.

- **Gabriele Iannàccaro:** “‘Broahut volli a hut, all moanada gnug’. Proverbi meteorologici nelle comunità walser a sud delle Alpi”. Este capítulo, que complementa o de Hans Bickel, analiza os refráns desa zona de fronteira xermano-romance e amosa como neste territorio dos dialectos walser, no que ninguén é monolingüe, os refráns están construídos con léxico e morfoloxía xermánica pero con sintaxe romance e que, aínda así, teñen máis pureza e menos interferencia cá fala normal. Tamén se usan proverbios directamente romances. As influencias da paremioloxía romance proceden maiormente dos dialectos lombardos.

- **Roberto Fontanot:** “Els refranys meteorològics als dialectes de les costes vènetes i istrianes”. Fai unha achega ó estudo da historia lingüística e cultural da área comprendida entre Chioggia e Pola nas costas máis setentrionais do Adriático –tamén chamada Golfo de Venecia– que comparten unha orixe común. Trata de discernir, na paremioloxía meteorolóxica, o que provén da influencia veneciana e o que pertence á neolatinidade autóctona das falas destas zonas. Para isto analiza a distribución topográfica dos refráns e pescuda nas variantes das paremias (a nivel léxico, na prótase e na apódose e os engadidos) para ve-la súa evolución e tentar explica-la súa diacronía.

- **Simona Škrabec:** “Poesia i paremiologia: un exemple des d’Eslovenia”. France Prešeren (1800-1848) foi un escritor que nesa época crucial para tódalas linguas menores de Europa quixo salva-lo esloveno, non recollendo a tradición oral como se fixo noutras linguas, senón dignificándoo coa difícil disciplina do soneto e, aínda máis difícil, cuestionando as crenzas tradicionais e propoñendo unha reflexión crítica. Este artigo, que, en parte, é un breve ensaio sobre as complexas relacións entre a poesía e o universo do saber ancestral, estuda o segundo soneto de *Poezije* “Oh, Vrba!” no que analiza, parafrasea e sitúa un dos dez proverbios meteorolóxicos máis frecuentes na lingua eslovena: *Po toči zvoniti je prepozno* [‘Despois da sarabiada xa é tarde para repenica-las campás’].

- **Nikola Vuletić:** “L’herència cultural romànica als refranys meteorològics del croat txacavià”. Analiza a paremioloxía do croata chacaviano a partir do material oral relacionado co mar recollido a través de enquisas nas illas de Murter e de Dugi Otok (arquipélago de Zadar). Estuda a influencia románica (veneciana) e os calcos paremiolóxicos: por unha banda trata os refráns italo-románicos que se utilizan inalterados pero adaptados á fonoloxía croata; pero sobre todo atende noutro apartado máis extenso os que si foron adaptados ó croata. Finalmente, para facer posible unha

paremioloxía comparada reivindica a compilación dos refraneiros máis completos das falas adriáticas croatas e do veneciano dálmata e istriano.

- **Ivan-Boško Habuš:** “L’element romànic als refranys meteorològics de l’arbënishtë de Zadar”. Este capítulo presenta unha realidade pouco coñecida: a lingua arbënisht, do barrio zaratino de Arbanasi, en Zadar (Croacia), que é a que fala a comunidade albanesa que se estableceu alí hai uns 300 anos e que ten as lóxicas influencias romances, eslavas e albanesas. Todo isto espéllase na paremioloxía.

- **Francesco Altimari:** “Proverbi meteorologici delle comunità arbëreshe d’Italia”. Analiza refráns e locucións de falas *arbëreshe* (italo-albanesas) da Italia central e a súa incidencia na cultura agraria tradicional e tamén na maneira de vivir consonte o calendario mes a mes. Ofrece algunhas correspondencias das áreas romances limítrofes italo-meridionais e tamén fai algunha analoxía coas áreas albano-balcánicas de orixe.

- **Antonio Romano:** “Quando il vento soffia, facciamo come la canna”. La paremiología griega e salentina tra meteorognostica e metafore meteorologiche”. O grico é unha variante italiana do grego moderno (deriva probablemente dunha inmigración medieval a un territorio onde dende mil anos antes xa había colonias gregas) e que se escribe con caracteres latinos. Fálase hoxe na punta e no taco da bota italiana. O autor achega e analiza 83 paremias meteorolóxicas, das que algunhas cadran coas da Romanía pero non poucas presentan un contido orixinal. Sorprende a 18, que valora máis a choiva de marzo e abril có “cabalo e o teu carro”, por ser un tema forte na fraseoloxía galega

- **Mario Cassar:** “Maltese meteorological and calendar proverbs”. O maltés non é un simple dialecto árabe, senón unha lingua semítica con superestrato románico, vivo na fronteira europea dos romances. Analiza unha mostra de refráns meteorolóxicos e do calendario en Malta a partir dos estudos de AQUILINA (1911-1997) publicados en 1986 en *A Comparative Dictionary of Maltese Proverbs* (Malta: The University of Malta). Moitos destes refráns deixan ve-los vínculos socioculturais e políticos existentes entre Malta e outros países do Mediterráneo, porén o achado de determinados calcos e traducións literais indica que son herdados principalmente a través de Sicilia e do sur de Italia. Tratan do tempo, do matrimonio e das tarefas agrícolas e da caza e, aínda que non sempre reflicten a verdade, constitúen xeneralizacións aceptables da mesma.

- **Manuela Nevaci:** “L’aroumain: aspects ethnographiques réflétés dans un dialecte roumain parlé dans les Balkans”. Os arrumanos fărsherots viven en Albania pero tamén en Grecia, Macedonia. Hai arrumanos tamén en Bulgaria, Serbia e Romanía. Neste artigo estúdanse os que viñeron dos Balcáns e que se estableceron en Dobrudja e que son os que teñen unha fala máis próxima ó romanés. Pobos trashumantes en función dos pastos para as ovellas. O artigo é unha breve pero interesante descrición etnolingüística deste pobo.

- **Tania Dimitrova Láleva:** “Paremias meteorológicas relacionadas con la primavera. Sobre el material búlgaro en comparación con el español y el rumano”. Analiza as paremias relacionadas co tempo inestable da primavera e a súa influencia na

agricultura. Repara na predición dos tronos segundo o mes no que se dean e segundo a dirección que collan; no vaticinio derivado da observación dos animais –as andoriñas, o cuco, a cegoña e as ras–; en cómo se presenta marzo e nos meteoros propicios para os meses de febreiro, abril e maio. Todo isto comparando o búlgaro co español e co romanés.

- **Nicolae Saramandu:** “Les enseignements d l’Atlas Linguarum Europae (ALE)”. Os atlas lingüísticos multilingües (Atlas Linguarum Europae ou o Atlas Linguistique Roman) que ofrecen os consabidos mapas onomasiolóxicos e semasiolóxicos, crearon, entre outras innovacións, unha nova maneira de interpreta-los datos léxicos, coa elaboración de *mapas motivationais*, que permiten visualiza-la mentalidade común dos falantes de linguas diferentes. Todo axuda a facer luz sobre a motivación e a remotivación do signo lingüístico.

- **Javier Martín-Vide:** “Qué tienen de verdad los refranes meteorológicos?”. Este importante artigo analiza os refráns meteorolóxicos dende o punto de vista da ciencia meteorolóxica e, despois de sentar conceptos básicos de meteoroloxía e de previsión meteorolóxica, clasifica os refráns segundo a súa finalidade (preditivos, descritivos do clima ou do comportamento de animais, dos labores agrícolas, dos meses, os desiderativos ou os preventivos), segundo o elemento observacional (nubes, brétemas, choiva, tormentas, vento, fometeoros, frío ou calor etc.) e segundo a escala espacial (universais, rexionais e locais). Seguidamente rexeita algúns que se contradín con outros; aponlle a outros que carecen de valor por predicir a máis longo tempo do razoable e fala doutros que teñen algún fundamento pero que non resisten a verificación estatística. Conclúe que os descritivos (astronómicos, climáticos, preventivos) son fiables; que a utilidade da predición é maior canto máis restrinxido e local é o indicio; e que os que predín o tempo a meses ou estacións carecen de creto.

- **Károly Morvay:** “Entre ‘la feina feta’ i ‘un ja esta fet’. Estudis comparatius de fraseologia i de paremiologia en les llengües d’Europa”. O autor presenta e analiza o manual *European Proverbs* de Gyula Paczolay (DeProverbio.com) que consegue documenta-la existencia de 106 refráns que podemos chamar paneuropeos ou europeísmos en 55 linguas europeas (e tamén en hebreo e esperanto, latín, grego antigo, árabe, persa, sánscrito, chinés ou xaponés). A esta hercúlea obra aponlle non ter contado con algunha lingua paremioloxicamente ben documentada coma o galego e tamén que manexa información insuficiente no caso do éuscaro. Pero recoñécelle que abre un camiño que permite definir cales son as condicións para que un proverbio sexa europeísmo e verifica o examinando as paremias vascas. Morvay considera válido o traballo feito pero para facer máis fiables os resultados cómpre repasar certas cuestións básicas: o nexo entre fraseoloxía e paremioloxía, a importancia da definición exacta da significación do refrán en cada unha das linguas e reconsiderar fenómenos como sinonimia e equivalencia no ámbito da paremioloxía plurilingüe. Fai referencia á obra de Baránov-Dobovol’skij *Aspectos teóricos da fraseoloxía* (Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro) (2009).

Xesús Ferro Ruibal

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

GONZÁLEZ REY, Isabel (Ed.) (2007): *Les expressions figées en didactique des langues étrangères. Las expresiones fijas en la didáctica de las lenguas extranjeras*. Cortil-Wodon: E-M.E. & InterCommunications.

Os traballos que contén este volume foron expostos no “Congreso Internacional de Fraseoloxía y Paremioloxía” (Santiago de Compostela, 19-22 de setembro de 2006).

- **Elisabete Aparecida Marques:** “Las unidades fraseológicas desde la perspectiva cognitiva. Estado de la cuestión”. Neste traballo preséntase o estado da cuestión sobre os estudos realizados no ámbito da fraseoloxía cognitiva co fin de amosar as implicacións dos resultados destes estudos para o ensino e a aprendizaxe de linguas. Centrémonos, sobre todo, nos traballos que teñen a lingua española como foco das análises, sexa desde unha perspectiva interlingüística ou non.

- **Catherine Bolly:** “La notion de ‘compétence phraséologique’. Verbes à haute fréquence et corpus d’apprenants anglophones avancés”. Hoxe existe clara conciencia de que as unidades fraseolóxicas constitúen obstáculos na adquisición dunha segunda lingua, maiormente para chegar a un nivel avanzado de aprendizaxe. Pero pódese falar non obstante dunha competencia “fraseolóxica”? Para intentar responder a esta cuestión, analiza 589 secuencias (semi)fixadas construídas con verbos moi frecuentes como *prendre* e *donner*, sacadas dun corpus de estudantes anglófonos avanzados de francés como segunda lingua (190.000 palabras) e dun corpus de francés como lingua primeira (180.000 palabras). En paralelo a unha análise contrastiva sobre corpus de estudantes efectúase unha análise paramétrica e estatística dos datos de corpus. Este dobre enfoque permite traducir en termos cuantitativos a influencia de certos factores internos e externos sobre a produción de erros cometidos polo estudante avanzado.

- **Araceli García Fuentes:** “*There’s no such thing as a free lunch: The acquisition of negative polarity idioms in English as a foreign language*”. Este estudo pretende amosar a baixa frecuencia de uso de locucións de polaridade negativa (NPIDs) – construcións idiomáticas que sempre aparecen en forma negativa e expresan un sentido negativo– na interlingua (IL) de aprendices españolas de inglés como lingua estranxeira (EFL). As aprendices estudan un nivel avanzado de inglés. Tamén analiza se utilizan o coñecemento da súa lingua nativa (L1) –español/galego– para comprender e producir locucións na lingua estranxeira (FL). Elixe 15 NPIDs inglesas, –5 idénticas na forma e no significado para as construcións correspondentes en español, 5 similares aos seus correspondentes en español, e 5 totalmente diferentes das correspondentes locucións españolas. A comprensión e a produción destas NPIDs examinouse nun exercicio de elección múltiple e unha tarefa de tradución. Finalmente, compáranse as diferenzas no uso destas locucións negativas por aprendices españois de EFL con datos doutros aprendices españois de inglés do SULEC (Corpo de Aprendices de Inglés da Universidade de Santiago).

- **Nely Milagros Iglesias Iglesias:** “Vermittlung von Phraseologismen im DaF-Unterricht für Anfänger”. Nesta contribución, a autora parte do feito de que –dende unha perspectiva cognitiva e didáctica– a ensinanza sistemática de fraseoloxismos (en especial os idiomáticos) pode resultar de gran proveito precisamente na clase de linguas estranxeiras para principiantes (DaF). Os aprendices tenden, xa sexa consciente ou

inconscientemente, a empregar na lingua estranxeira as mesmas estratexias de comprensión que xa empregaron na súa lingua materna ou L1, tanto para (a) a identificación, como para (b) a comprensión dos fraseoloxismos. Dende esta convicción, a autora cre máis que xustificada a existencia de tipoloxías de exercicios que fomenten tales competencias receptivas procedimentais xa dende o nivel básico.

- **Susana Lugo Mirón:** “Algunas consideraciones sobre la enseñanza-aprendizaje de la fraseología española con estudiantes griegos”. No presente traballo comézase dando unhas breves pinceladas sobre os cambios que supuxo o concepto de competencia léxica a través da historia do ensino do español e as súas consecuencias no tratamento didáctico da fraseoloxía, para despois profundar no caso concreto do colectivo grego. Lugo Mirón céntrase nas características particulares destes estudantes para así marcar certas pautas que considera relevantes á hora de levar á práctica a didáctica das unidades fraseolóxicas a gregofalantes.

- **Adelaida Martín Bosque:** “Fraseología, didáctica y traducción: español e italiano”. É evidente que as unidades fraseolóxicas forman parte da competencia comunicativa dun falante, polo que, no ámbito do ensino - aprendizaxe de E/LE, o seu tratamento é imprescindible. Agora ben, que ocorre cando falamos de dúas linguas tan afíns como son o español e o italiano? A que problemas se enfronta o estudantado italiano de español como lingua estranxeira á hora de traducir textos? Pódese codificar e descodificar con acerto este tipo de unidades léxicas? En que medida axudan os dicionarios bilingües e monolingües de aprendizaxe?

- **María Montes López:** “Observacións e estudio contrastivo dalgúns proverbios e frases feitas en italiano e galego”. A finalidade deste traballo é analizar algunhas locucións e proverbios italianos, o que teñen en común e as diferenzas con locucións e proverbios galegos. A autora céntrase no campo semántico que fai referencia ás partes do corpo, clasificando alfabeticamente as expresións feitas pola parte á que se refiren e explicando o seu significado en galego. Aproveita esta clasificación e complétaa con outras frases feitas. Comproba que existen nas dúas linguas locucións idénticas, o cal fai pensar que non son propias de ningunha de ámbalas linguas, senón que seguramente son locucións procedentes da lingua latina. Nalgunhas destas locucións atópanse diferenzas léxico-morfolóxicas que identifican unha e outra lingua. As locucións distintas poden revelar aspectos culturais diferentes en cada unha delas.

- **Mona Noueshi:** “Feste Wortverbindungen im DaF-Unterricht fuer aegyptische Studenten. Ein sprachliches Hindernis der Hilfe? Einige Ueberlegungen zur Phraseodidaktik”. Xa dende hai tempo é irrefutable que temos que vivir no noso ámbito con frases feitas, e que a meta das clases de lingua estranxeira non pode consistir en negar a existencia de tales frases. O feito de que as frases feitas se encontren en diferentes tipos de texto é o que lles concede importancia para o uso activo da lingua (Parole), e con iso, tamén para o ensino do alemán como lingua estranxeira. Quen hoxe en día siga un xornal alemán ou un relato, ou na radio ou na televisión un *Talk-Show*, vese confrontado coas frases feitas. Por este motivo, hai que asumir que é frecuente tratar con frases feitas nas clases de alemán como lingua estranxeira. Isto podería reportar problemas para os aprendices de alemán, problemas que se abordan con detalle

neste traballo. O punto central da presente contribución está dominado pola busca de respostas ás seguintes preguntas: “É posible aprender e entender frases feitas nas clases de alemán como lingua estranxeira?”; “Que problemas representan as frases feitas no proceso de aprendizaxe da lingua alemá?”; “Como se poden aprender sen esforzo as frases feitas nas clases de alemán?” A estas preguntas déuselles resposta tendo en conta as observacións e experiencias propias. Neste artigo preséntanse os resultados dunha serie de experimentos que a autora en persoa levou a cabo na Universidade do Cairo (Facultade de Filosofía) e noutras universidades exipcias (Universidade Outubro, Facultade de Pedagogía).

- **Maria Luisa Ortiz Alvarez:** “As expressões idiomáticas nas aulas de ELE: Um bicho de sete cabeças?”. Actualmente moitas persoas cren que a mellor forma de ensinar unha lingua é a de ensinar tamén as súas variantes (xergas, expresións idiomáticas, proverbios, refráns e outras unidades fraseolóxicas), pois todas elas cumpren algún papel na interacción dos falantes nas diferentes situacións en que se desenvolven. Esas expresións forman parte da linguaxe informal que usamos no día a día e do noso saber lingüístico. Xúlgase relevante o tema da inserción das expresións idiomáticas no proceso de ensino/aprendizaxe de calquera que sexa a lingua estranxeira por acreditar que o estudo desas expresións pode arriquecer e facilitar o ambiente de ensino/aprendizaxe. Estas, máis alá de ofrecer información cultural, ofrecen tamén materiais funcionais e interactivos na lingua-meta. Tendo en consideración esas cuestións preséntanse algunhas propostas de utilización destas expresións na aula de español lingua estranxeira para falantes brasileiros.

- **Fernande Ruiz Quemoun:** “Les expressions idiomatiques, tributaires de la notion de figement”. Aprender unha lingua é apropiarse non só dos elementos mínimos senón tamén da riqueza da súa fraseoloxía. Agora ben, captar o sentido dunha expresión fixa noutra lingua esixe un certo dominio da lingua fonte e da lingua meta. É responsabilidade do profesorado facer captar o sentido. Non chega con propoñer a tradución ou a explicación na lingua meta: as unidades fraseolóxicas deben formar parte da aprendizaxe dunha lingua estranxeira. Este estudo baséase nos valores metafóricos de certas expresións fixas e escolle expresións moi asimétricas na tradución e contextualízaas para favorecer a súa asimilación. Esta análise contrastiva pretende axudarlle ao estudante a encontrar unha equivalencia que corresponda non só ao sentido senón tamén á formulación como por exemplo: *Entrer comme dans un moulin* / “Andar como Pedro por su casa”; *Il fait un froid de canard* / “Hace un frío que pela”. Aínda que as expresións sexan distantes na imaxe, a visión do mundo achégaas.

- **Mª Ángeles Solano Rodríguez:** “El papel de la conciencia fraseológica en la enseñanza y aprendizaje de una lengua extranjera”. O *Marco europeo común de referencia para as linguas* estipula que o usuario do nivel A1 debe poder “comprender e empregar expresións cotiás de uso moi frecuente”. Por tanto, as unidades fraseolóxicas deben formar parte integral e específica das programacións de toda lingua estranxeira (LE) desde un primeiro momento. Pero, para unha boa integración destas, antes de abordalas na LE, cómpre producir no aprendiz unha reflexión metalingüística enfrontándoo aos fraseoloxismos da súa propia lingua, a fin de que tome consciencia do feito fraseolóxico como universal lingüístico. Danse exemplos do francés.

- **Monika Sulowska:** “Expressions figées au cours de l’enseignement-apprentissage des langues étrangères”. O artigo estuda a cuestión das expresións fixas no proceso de ensino-aprendizaxe das linguas estranxeiras. Analiza o concepto de expresión fixa e presenta algunhas teorías verbo da súa adquisición. Despois, analiza este problema a partir das experiencias realizadas cun grupo de estudantes na Universidade de Silesia en Polonia.

Xacinta Varela Martínez

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2007): *Adquisición de las expresiones fijas. Metodología y recursos didácticos. Idioms acquisition. Methodology and didactic Resources. Cortil-Wodon: E-M.E. & InterCommunications.*

Os traballos que contén este volume foron expostos no “Congreso Internacional de Fraseología y Paremiología” (Santiago de Compostela, 19-22 de setembro de 2006).

- **Pilar Blanco:** “La didáctica de las proverbios en la enseñanza rural en España y Provenza: dos realidades distintas, una misma solución”. Sen saber que se chamaban proverbios, nin falta que lles facía, os nenos e os maiores que tiveron a gran sorte de nacer nun medio rural foron aprendendo ese saber popular desprezado, da mesma maneira que eles mesmos o eran cando falaban cos seus homólogos da capital. Durante moito tempo, e incluso sempre, foron desprezados por empregaren esas “frases”, tan ridículas, por aqueles que se crían máis cultos. Isto que sucedía en España tamén acontecía en Francia dun xeito case paralelo. O que a autora se propón é pór de manifesto como as proverbios son rescatadas do lugar onde se refuxiaron despois de tanto desprezo para ver a luz do día unha vez máis no ensino regrado.

- **Mª José Corvo Sánchez:** “Los refranes en los manuales de lenguas extranjeras”. O obxectivo desta exposición é analizar a función dos refráns nos manuais de ensino de linguas estranxeiras no momento histórico en que con este fin empezaron a facerse presentes nos primeiros manuais das linguas modernas de Europa, é dicir, nos séculos XVI e XVII, cando moitos dos máis coñecidos e máis grandes mestres de linguas estranxeiras os inclúen nos seus manuais xunto doutros elementos de contido lingüístico. Para isto faise unha aproximación ás obras dalgúns destes grandes mestres de linguas, a través das que se ilustra a forte presenza do refrán nos manuais deste período; de xeito particular, non obstante, a autora sérvese da de Juan Ángel de Zumaran para coñecer como dentro dos manuais destes séculos estas proverbios, ademais de serviren para a adquisición do vocabulario, tamén son elementos destinados a un estudo máis específico do mesmo, ao servizo da composición escrita e dunha práctica oral máis avanzada, cumprindo con isto unha función moi útil e concreta que convén coñecer para ser tida en conta de xeito máis conveniente nas clases de idioma na actualidade.

- **Mª Teresa Barbadillo De La Fuente:** “Enseñar refranes mediante textos literarios”. As carencias paremiolóxicas que se observan actualmente na xente nova aféctanlle ás súas competencias lingüística e comunicativa. Coa aprendizaxe de refráns búscase mellorar a súa instrución idiomática e a súa formación cultural, o que se vai reflectir cando logren recoñecer as unidades paremiolóxicas, enténdelas ben e empregárenas eficazmente nos contextos oportunos de uso da lingua. Un dos posibles procedementos para conseguir este propósito consiste en traballar con fragmentos de textos literarios en que figuren refráns, e é o que se elixiu para esta proposta teórico - práctica.

- **Mercedes Ariza, María Giovanna Biscu e María Isabel García:** “La fraseología de las emociones y la adquisición de la competencia comunicativa intercultural”. A proposta didáctica das autoras aplica a actividade teatral na formación de futuros mediadores lingüísticos e, en particular, na adquisición da competencia fraseolóxica e da competencia comunicativa intercultural. A lectura multisensorial dun texto dramático como ferramenta para o estudo da fraseoloxía e a visualización das emocións humanas foron o punto de partida destas autoras para o desenvolvemento dunha trama creativa por parte dos estudantes. Isto brindoulles a oportunidade de reflexionar sobre o universo metafórico subxacente ao caudal fraseolóxico das linguas e sobre a relación entre lingua e cultura na expresión dos estados emotivos.

- **Mª José Martínez Rodríguez:** “Las unidades fraseológicas del español: una propuesta didáctica en la clase de E/LE”. Nesta comunicación reflexiónase sobre a aprendizaxe e a adquisición das unidades fraseolóxicas (UFs) en E/LE a través dunha proposta didáctica que favoreza o desenvolvemento da competencia fraseolóxica (encadrada dentro da competencia léxica) que o alumnado debe adquirir para ter un bo dominio da lingua. A adquisición da devandita competencia implica o coñecemento e a habilidade para usar adecuadamente as UFs nun ámbito comunicativo e, por tanto, na proposta didáctica terase en conta a carga pragmática e cultural que levan consigo as ditas unidades. Para a presentación das UFs seleccionadas na presente proposta, farase uso dun texto auténtico: unha obra de teatro, mediante a que aparecerán contextualizadas as UFs xunto dunha serie de actividades para que o alumno desenvolva estratexias que lle permitan enfrontarse dun xeito autónomo a este tipo de unidades léxicas.

- **Patricia Martín Ortiz:** “La adaptación al teatro de la obra de Roald Dahl como técnica de enseñanza y aprendizaje de la fraseología. Una propuesta didáctica”. Neste estudo preténdese abordar a ensinanza da fraseoloxía a través da análise contrastiva, tomando como material de estudo a obra infantil orixinal do autor galés Roald Dahl e a súa tradución ao español, e a súa posterior adaptación para o teatro. Seleccionáronse principalmente aqueles exemplos en que a frase orixinal sufriu unha alteración buscando un efecto humorístico. A proposta práctica consiste nunha actividade de dramatización en que os alumnos crearán *gags*, *sketches* ou pequenas obras de teatro a partir dos textos elixidos e representaranos nos dous idiomas: inglés e español.

- **Marta Mellado San Máximo:** “Didáctica de la fraseología en lengua alemana a través de textos de literatura infantil y juvenil”. As múltiples aplicacións didácticas que ofrece a literatura infantil e xuvenil (LIX) na aula de lingua estranxeira supoñen un

apoio importante para a ensinanza e a aprendizaxe dun idioma. Por isto, a LIX pode servir tamén de soporte ó ensino da fraseoloxía, contribuíndo deste xeito a acabar coa habitual carencia de materiais didácticos e con dous importantes problemas na aula: a aburrida rutina e a conseguinte falta de motivación do alumnado. Nesta sección preséntase, a partir de exemplos concretos, unha serie de propostas metodolóxicas aplicables no ámbito da fraseoloxía en lingua alemá. O feito de que este tipo de léxico apareza dentro dun contexto coherente e próximo ao alumno como é o da LIX facilita, sen dúbida, a súa comprensión, a súa aprendizaxe e a súa posterior aplicación.

- **Sabela Moreno Pereiro:** “El tebeo como recurso didáctico para la enseñanza de unidades fraseológicas”. A necesidade de tratar unidades fraseolóxicas (UFs) na clase de linguas estranxeiras derivase da alta frecuencia coa que os falantes nativos fan uso delas. A banda deseñada pode ser unha ferramenta de inestimable axuda para a presentación de UFs. Nelas facilítase un contexto verbal e visual que fai máis doada a comprensión do esquema cognitivo e a memorización das UFs. Ademais, o elemento cómico favorece a motivación do alumnado. Aquí amósase as vantaxes que ofrecen os cómics de *Mortadelo* para a clase de español lingua estranxeira e fórmulase propostas para a explotación deste material na aula.

- **Beatriz Cortina Pérez:** “Una aproximación metodológica a los fraseologismos de los actos de habla en las segundas lenguas”. É indiscutible que os actos de fala xogan un papel elemental nos intercambios conversacionais. Estes, á súa vez, materialízanse en patróns (*chunks*) que responden a estratexias conversacionais concretas, englobándose, así, dentro do ámbito da fraseoloxía. De acordo con Widdowson “a great part of communicative competence is merely a matter of knowing how to use such conventionalised expressions”. Por tanto, este artigo recolle unha aproximación metodolóxica directa aos patróns fraseolóxicos dos actos de fala do inglés, a través do DDL (*Data Driven Learning*), co fin de mellorar a competencia conversacional do inglés como lingua estranxeira. Deste modo, e dado que a conversa é de natureza oral, a proposta que aquí se presenta integra este aspecto na metodoloxía impulsando a utilización do DDL multimodal.

- **María Moreno Jaén:** “Un modelo para la enseñanza de colocaciones de una lengua extranjera mediante herramientas digitales”. Esta comunicación enmárcase no ámbito das colocacións e pretende amosar un modelo para o ensino das mesmas a través das ferramentas dixitais. Preséntase, en primeiro lugar, os criterios empregados neste estudo para identificar e delimitar as colocacións da lingua inglesa, diferenciándoas das combinacións libres e dos modismos. A segunda fase deste modelo de ensino pretende ofrecer uns parámetros para a correcta selección de colocacións mediante as vantaxes que ofrece a Lingüística de Corpus e Computacional. Finalmente, amósase unha serie de materiais virtuais e interactivos para a ensinanza de colocacións deseñados no marco do proxecto I+D ADELEX, un programa dixital para a avaliación e o desenvolvemento do léxico implementado desde hai varios anos na Universidade de Granada con excelentes resultados.

Xacinta Varela Martínez

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2008): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač. 311 páxinas.

Baixo un título moi atraente, Mª Isabel González Rey compila 17 artigos de especialistas en tradución e fraseoloxía de 5 países europeos (Bélxica, España, Francia, Grecia e Romanía) que foron expostos no “Congreso Internacional de Fraseología y Paremiología” (Santiago de Compostela, 19-22 de setembro de 2006) e nos que se abordan problemas concretos de tradución das unidades fraseolóxicas entre español, vasco, catalán, francés, romanés, inglés, alemán, ruso, grego e árabe, tratando de achegar técnicas para posibles solucións. As universidades que teñen representación neste volume son a Lessius Hogeschool Antwerpen (Bélxica); a Universitat de Valencia, a Universidad de Salamanca, a Universidad Autónoma de Madrid, a Universitat Pompeu Fabra, a Euskal Herriko Unibertsitatea, a Universidad de Alicante, a Universidad de La Laguna, a Universidad Politécnica de Madrid, a Universidade de Vigo e a Universidad de Extremadura (España); a Université de Marne-la-Vallée (Francia); a Universidade Nacional e Kapodistriaca de Atenas (Grecia); a Université de Craiova, o Instituto Cervantes de Bucarest e o Instituto de Filoloxía Rumana “A. Philippide” (Romanía).

Tal e como recoñece a propia Mª Isabel González Rey na presentación desta obra que estamos a analizar, o libro divídese en tres grandes bloques ou áreas: as expresións fíxas en xeral, as expresións fíxas dun campo específico (léxico, semántico ou estilístico) e as expresións fíxas nas obras literarias.

No primeiro bloque atópanse os artigos de B. Assam, J. Brumme, R. Pisot Díaz e C. Teodorovici, G. Scurtu, O. Tsaknaki e H. W. am Zehnhoff e R. van den Broeck.

En primeiro lugar, **B. Assam** en “Enfoque discursivo de la traducción de la fraseología: aplicación a la traducción del árabe al español” realiza un repaso xeral dos postulados teóricos nos que se basea para realizar o seu estudo e analiza a tradución das unidades fraseolóxicas do árabe ao español mediante exemplos ilustrativos. De especial interese son as figuras que incorpora nas páxinas 53 e 54, nas que se achega unha serie de solucións tradutolóxicas das unidades fraseolóxicas nas que se presenta sempre o tradutor como mediador interlingüístico, intersemiótico e intercultural.

J. Brumme estuda no seu artigo “La traducción de la frase hecha. El caso del castellano de Cataluña” as frases feitas no contexto bilingüe de Cataluña. Parte dunha enquisa realizada a través dun cuestionario con catorce contextos que incluían frases feitas con equivalencia total, frases feitas con equivalencia parcial, frases feitas sen equivalente en castelán e frases feitas non documentadas en catalán (que, polo tanto, son calcos do castelán). O cuestionario pasóuselle en decembro de 2004 a unhas cincuenta persoas cuxa selección non foi aleatoria e na análise dos resultados chega a conclusións interesantes, logo de analizar as porcentaxes acertadas, aproximadas e erróneas de cada tipo de tradución.

O traballo de **R. Pisot Díaz** e **C. Teodorovici** “Una mirada a los frásicos del español y del rumano” analiza de maneira exhaustiva a tradución das UUFF do romanés ao

castelán dende catro perspectivas: léxica, semántica, morfosintáctica e pragmática no que se estudan tres graos de correspondencia: total, parcial e cero. Consideran de grande interese a equivalencia parcial, que caracterizan como un concepto suxeito a gran flexibilidade e verdadeira vocación de *continuum*.

Da autoría de **G. Scurtu** é “Deux types d’équivalence pour les ‘expressions figées’?”, traballo no que estuda a tradución das frases feitas, centrándose no francés e no rumano. Fronte ás propostas de clasificación tradicionais deste tipo de expresións, propón unha nova categoría segundo o grao de transparencia á hora de traducilas (“traducibilidade”).

O. Tsaknaki ofrécenos no seu artigo “Proverbs transparents in grec moderne et en français” un estudo de dúas categorías diferentes de proverbios transparentes en grego moderno e en francés: proverbios con equivalencia formal nas dúas linguas e proverbios que non teñen equivalencia pero que un falante non nativo pode comprender sen problema debido á ausencia de elementos culturais específicos. No caso da primeira categoría, analizan os puntos en común da paremioloxía de ambas as dúas linguas e culturas e no da segunda propoñen a súa tradución literal.

H. W. am Zehnhoff e **R. van den Broeck** explican en “Im Sprichwort kann der Fuchs auch einmal ein Reh sein. Ein Theoretisches Modell für die Übersetzung von Repertorem” o seu interese polos refráns e a forma na que se traducen ás diferentes linguas. No seu artigo, a partir do modelo paremiolóxico de Permjakov sobre todo, revisan varios métodos de tradución de paremias e unha das conclusións máis importantes ás que chegan é que o tradutor é o elemento clave no proceso de tradución, xa que debe tratar de atopar un equivalente adecuado para que a paremia siga mantendo o seu valor e a súa función no texto meta. Inspirados na que califican como “a biblia da Ciencia da Tradución”, *Descriptive Translation Studies and beyond* (1995) de G. Toury, comentan a “Lei do incremento da estandarización” e a “Lei da interferencia” e opinan que a ciencia da tradución é o suficientemente fiable como para obter solucións razoables para tradutores e críticos. Rematan cunha recomendación a lexicógrafos para que consideren tanto a tradución idiomática como a literal nos dicionarios multilingües, xa que podería ser de grande utilidade práctica. No segundo bloque, centrado nas expresións máis específicas (campo léxico, semántico ou estilístico), inclúense os traballos de A. Aierbe Mendizábal; S. Molina; P. Romero Ganuza, J. J. Batista Rodríguez e D. García Padrón; A. Sierra Soriano; e L. Timofeeva e L. Ruiz Gurillo.

A. Aierbe Mendizábal explica en “La traducción a la lengua vasca de las unidades fraseológicas especializadas del lenguaje administrativo” o grao de variación existente nas unidades fraseolóxicas vascas empregadas na linguaxe administrativa. Comeza o artigo cunha breve introdución sobre a situación xeral da lingua vasca e continúa coa explicación da situación desta lingua na administración. Na análise da tradución de unidades fraseolóxicas ao vasco selecciónanse catro tipo de estruturas: 1. Verbo (transitivo) (+artigo) + substantivo (obxecto directo); 2. Substantivo + adxectivo; 3. Substantivo + preposición + substantivo; 4. Verbo + preposición + artigo + substantivo e unha das conclusións ás que chega a autora é que a falta de fixación da lingua estándar implica unha falta de estabilización da fraseoloxía especializada.

Pola súa parte, **S. Molina** en “English and Spanish Phraseology in Contrast: A Functional and Cognitive View” trata de propoñer, baseándose en estudos teóricos, uns principios para a análise contrastiva dende unha perspectiva funcional mediante a utilización de datos empíricos referidos ao uso real das expresións. As linguas do seu estudo son o inglés e o castelán. Resulta realmente ilustrativo o apartado 5 do seu artigo, no que analiza unha serie de colocacións e expresións idiomáticas que conteñen a palabra “can” (“dog”).

Outro artigo moi interesante é o de **P. Romero Ganuza, J. J. Batista Rodríguez e D. García Padrón**: “Aproximación contrastiva a las UF del campo semántico-conceptual de la ‘alegría’ en español y alemán”. Estes autores realizaron a súa análise dende unha perspectiva interlingual e unilateral do castelán ao alemán aplicando os conceptos de equivalencia (total, parcial ou nula) e congruencia (total, parcial ou nula). O campo semántico-conceptual no que basean o seu estudo é o da ‘alegría’ e as conclusións ás que chegan son que a maioría das UUFF deste campo non teñen correspondencia en alemán. Ademais, dentro das que si son equivalentes a maioría delas presentan unha equivalencia parcial, adoitando ser non congruentes dende un punto de vista formal.

O traballo “La phraséologie de la tauromachie dans la langue populaire: aspects sémantiques de la traduction espagnol-français” de **A. Sierra Soriano** céntrase nas unidades fraseolóxicas relacionadas coa tauromaquia. Recoñece a autora que en castelán existen gran cantidade de expresións que teñen como referencia o mundo do touro, contrariamente ao que ocorre en francés. Por este motivo, a autora céntrase en analizar o proceso de tradución destas unidades, propoñendo estratexias lingüísticas, pragmáticas ou cognitivas e analizando os problemas de tradución que poden xurdir.

L. Timofeeva e L. Ruiz Gurillo no seu artigo “La ironía en locuciones nominales del español y del ruso” realizan unha análise de varias locucións nominais españolas nas que o seu significado indica unha actitude irónica do falante respecto ao denominado (‘ojo clínico’, ‘mosquita muerta’, ‘cráneo privilegiado’, ‘el ombligo del mundo’ ou ‘hermanita de la caridad’) e tratan de achegar o seu equivalente en ruso. Para iso, seguen o modelo macrocompoñencial de significación fraseolóxica desenvolvido por Telia.

No terceiro e último bloque, no que se estudan as expresións fixas nas obras literarias, atópanse as achegas de M. J. Barsanti Vigo, E. Guerbek, J. A. Marín Calvarro, A. Papageorgiou, P. Sancho Cremades e M. M. Soliño Pazó.

M. J. Barsanti Vigo realiza en “Análisis del primer y último refrán de Sancho en *El Quijote* de Ludwig Tieck” unha análise contrastiva dun refrán do Quijote na tradución alemá de Ludwig Tieck. Neste estudo analízase tamén a evolución do escudeiro ao facer uso dos refráns e compróbase que L. Tieck tende a ser o máis fiel posible á estrutura da paremia orixinal.

Pola súa banda, **E. Guerbek** en “A importancia do significado literal do fraseoloxismo na tradución da obra literaria” destaca que o significado literal das unidades fraseolóxicas pode desempeñar unha función importante na literatura. Esta autora afirma que, á parte de ter relacións contextuais e situacionais, o significado literal

tamén pode caracterizar unha personaxe, pode crear efectos humorísticos, irónicos, etc. Por esta razón, Guerbek avoga por transmitir o significado de maneira exacta ou, de isto non ser posible, tratar de traducilo da forma máis próxima ao texto orixinal. Para isto, o tradutor debe recorrer a recursos aplicando o criterio semántico mixto, baseándose en primeiro lugar no significado fraseolóxico e logo no literal.

O artigo de **J. A. Marín Calvarro** “Los enunciados fraseológicos en los textos dramáticos isabelinos y jacobeos y su traslado al español” céntrase, como ben indica o título, nos textos dramáticos dese período, que presentan non só un léxico con connotacións e matices, senón tamén diversos enunciados paremiolóxicos. En concreto, Marín Calvarro traballa coas paremias empregadas por Ben Jonson en *Volpone, or The fox* e a súa tradución do inglés ao castelán. Neste traballo identifícanse estas fórmulas, para posteriormente realizar unha análise discursiva da súa función no texto orixinal e estudar a súa tradución mediante a comparación entre o texto orixinal e as versións castelás.

A. Papageorgiou ofrece en “La traducción de algunos de los refranes de *La Celestina* al griego” unha aproximación á obra *La Celestina* de Fernando de Rojas mediante a análise de varios dos refráns incluídos na mesma. O autor realiza unha análise contrastiva entre os refráns casteláns e a tradución grega, para tratar de achegar solucións. Ademais, presenta e comenta os procedementos técnicos que emprega (tradución literal, equivalencia e adaptación dos refráns).

Resulta interesante tamén a achega de **P. Sancho Cremades** “La tradició al català dels proverbis en *Astérix le Gaulois*”, na que analiza a tradución ao catalán dos proverbios aparecidos en *Astérix le Gaulois*. Céntrase nas unidades fraseolóxicas que soportan unha modificación creativa interna (substitución, adición ou alteración da estrutura sintáctica) ou externa (énfase do significado literal do proverbio). O autor analiza ademais as estratexias empregadas para solucionar as dificultades intrínsecas á tradución da fraseoloxía.

Por último, **M. M. Soliño Pazó** inclúe en “La traducción de unidades fraseológicas en la literatura infantil y juvenil alemana y española” unha breve análise da teoría da tradución para definir o que se entende por tradución de unidades fraseolóxicas e intentar determinar o concepto de equivalencia. Esta autora trata de identificar as principais dificultades que se poden atopar á hora de traducir fraseoloxismos de textos de literatura infantil e xuvenil. O tradutor debe achegar unha equivalencia transléxica e comunicativa do texto para que o texto cumpra a súa función.

Cabe engadir a modo de resumo final que este libro ten un enorme interese e utilidade para tradutores e fraseólogos, ademais de ser tamén moi atractivo para o público en xeral pola súa temática.

Emma Mª Salgueiro Veiga

CEIP de Sillobre

LUQUE NADAL, Lucía (2010): *Fundamentos teóricos de los diccionarios lingüístico-culturales. Relaciones entre fraseología y culturología. Granada: Educatori (Colección: Granada Lingvística), 245 páxinas*².

Os dicionarios lingüístico-culturais dan conta daqueles fenómenos lingüísticos que se conectan con realidades físicas, culturais e sociais dos falantes dunha comunidade lingüística, reflectidos nas súas crenzas, ritos e tradicións. Veñen a ser un complemento dos dicionarios de fraseoloxismos, dicionarios de refráns, dicionarios de xiria, etc. e supoñen, polo tanto, a apertura a novos horizontes nas relacións entre a fraseoloxía e a lexicografía canalizada a través dos estudos culturoolóxicos. A proposta de Lucía Luque intenta establecer os fundamentos que deben rexer este tipo de dicionarios.

O traballo do que estamos a falar é un volume denso que está estruturado en catro extensos capítulos. No primeiro, “Introdución: relacións entre linguaxe e cultura”, fai unha revisión das principais definicións de *cultura* segundo as diferentes dimensións individual, colectiva, estética, xerárquica, diferencial e xenérica. Tamén incorpora o debate sobre a universalidade e a especificidade das culturas, así como a polémica relativa ó vínculo entre linguaxe e cultura, por unha banda, e linguaxe e visión do mundo, por outra. Aborda a necesidade de establecer factores de medición de cultura atendendo a parámetros para a avaliación das sociedades segundo as súas peculiaridades lingüísticas.

Entre os conceptos e nocións que cómpre ter en conta pola súa relevancia e pertinencia na investigación dos dicionarios lingüístico-culturais, a autora fala das *culturas de contexto máximo* e das *culturas de contexto mínimo*, e do *concepto do eu* (na súa vertente física, social, cognitiva e espiritual ou na súa dimensión pública, privada e colectiva).

Para a autora, un dicionario lingüístico-cultural debería poder equipararse ó esbozo dun *mapa mental* no que quedaran reflectidos e incluídos multitude de feitos e hábitos comunicativos e cognitivos dos falantes. Na súa opinión, xogan un papel relevante as *palabras específico-culturais*, que representan realidades propias dunha cultura, non existen noutra e son de difícil tradución. Ilustra este tipo de palabras con abundantes mostras de moitas linguas. Vou poñer uns exemplos, para facérmonos unha idea. Presenta a española *corrida*, a cubana *jinetera*, a mexicana *cuate*, a galega *morriña*, a vasca *abertzale*, a catalá *masía*, a francesa *bistrot*, a italiana *cappuccino*, a portuguesa *fado*, a alemá *Drachenfutter* ‘agasallo que un home culpable lle fai á súa dona’, a checa *pohoda* ‘estado anímico caracterizado pola ausencia de problemas, dor ou ansiedade’, a rusa *perestroika*, a turca *mameluco*, a xaponesa *origami*, a tibetana *sherpa*, a hebrea *kibutz*, a árabe *cuscús*, entre outras.

² A realización desta recensión está encadrada no proxecto de investigación *La estructura idiomática del alemán y el español. Un estudio cognitivo a partir de un corpus onomasiológico* (código HUM2007-62198/FILO), financiado polo Ministerio de Ciencia e Innovación con fondos FEDER e dirixido na USC por Carmen Mellado Blanco.

Por outra banda, nos dicionarios lingüístico-culturais deben terse en conta as *palabras clave*, caracterizadas por posuír unha alta complexidade semántica e pragmática xa que aluden a miúdo a trazos psicolóxicos, individuais ou colectivos. Algunhas delas están ligadas ó que se coñece como ‘carácter nacional’, como a xaponesa *miai kekkan* ‘casamento concertado’ e as árabes *tahdiya* ‘alto táctico no camiño’ e *hudna* ‘armisticio’.

Lucía Luque subliña neste capítulo a importancia excepcional da *fraseoloxía* e a *paremioloxía* para a pescuda dos fenómenos de simbolización na linguaxe, pois ve nelas espellos dos sistemas de valores dunha sociedade, por tratarse dun conxunto estruturado de imaxes transmitidas a través das súas unidades lingüísticas. A palabra ‘pantalóns’, exemplo de concentración simbólica en español pola gran diversidade de fraseoloxismos que reforzan a mesma idea, está vinculada mentalmente a masculinidade, autoridade, poder, dignidade, valentía, etc. Para ilustrar a importancia da *paremioloxía*, bota man da imaxe da muller que desprenden os refráns españois: un suxeito fráxil e débil pero con mañas para conseguir o que quere, sen talento, de curto entendedor e escasa cordura, moi intuitivo (resultando nun imaxinario da muller que remite a un retrato tradicional, moi discutible na España de hoxe).

Pecha o capítulo atendendo á *kinesis*, o estudo dos movementos corporais (posturas, expresións faciais e movementos das distintas partes do corpo), á linguaxe dos xestos e á comunicación non verbal.

No segundo capítulo, “Sociedades e culturas do mundo”, parte das oito grandes culturas maioritariamente aceptadas (a sínica, a xaponesa, a hindú, a islámica, a ortodoxa, a occidental, a latinoamericana e a africana) para deterse nas principais diferenzas culturais entre Oriente e Occidente e nas diferenzas intraculturais en países multiculturalis como os Estados Unidos de América, onde conviven asiáticos, hispanos e anglosaxóns (brancos). Aborda a traxectoria percorrida polo tratamento concedido ó *carácter nacional* e á *identidade nacional* ó longo da historia, e detense máis polo miúdo nos estudos de autores españois e estranxeiros con respecto ó espírito nacional español e os estereotipos que xiran arredor da paixón, o pesimismo, a envexa, a bravura, a lástima, a falta de mala conciencia ante as inxustizas alleas, etc. A autora dá conta de como as anécdotas e os chistes reflicten o que os falantes dun país pensan de si mesmos e doutros países.

Se entendemos a relixión como a orientación fundamental do home fronte á realidade, entón hai que falar da relación entre relixión, cultura e linguaxe. As crenzas relixiosas, por exemplo, imponen pautas no consumo de determinados alimentos, na forma de vestir e na maneira de nomear días fastos e días nefastos (*en trece y martes no te cases ni te embarques*), de tal xeito que a cultura tamén pode ser vista como unha forma de represión, non soamente como unha fonte de sabedoría. O individuo é beneficiario (recibe coñecementos útiles para a supervivencia) ou vítima (é receptor do receo e o desprezo cara ós demais) da cultura, e por iso xira arredor das súas supersticións e dos seus prexuízos, plasmados lingüisticamente na lingua (péñese por exemplo en *tocar madera*, *hacer una judiada*, *gritar como una verdulera*, *vivir como los gitanos* para o castelán). O emprego destas expresións perpetúa a concepción negativa sobre as

realidades aludidas e os falantes serven de transmisores ideolóxicos activos creando nos nenos (e nas novas xeracións), que herdán as expresións a través da lingua e non da súa experiencia persoal, moldes mentais que logo deberán superar cun esforzo intelectual adicional. A autora fai un repaso das expresións denigrantes que ten o inglés e o francés para referirse a individuos doutras nacionalidades ou grupos étnicos.

Neste capítulo tamén atende á influencia que a política e a economía teñen sobre a linguaxe. As tiranías do século XX veñen de salientar como a lingua é unha ferramenta esencial no adoutramento e na ocultación da realidade. Pola banda da economía, unha liña de investigación transcultural moi desenvolvida é a que atende ás peculiaridades psicolóxicas, ideolóxicas, lingüístico-comunicativas e materiais que interfieren nas transaccións comerciais. Desde a pragmática comunicacional intercultural téñense redactado manuais que informan ós homes e ás mulleres de negocios das dificultades comunicacionais que poden ter e facilitanlles información xeral de onde poden xurdir os problemas, de como obvialos e de como soluciónalos.

Para enfrontarse correctamente ó *choque cultural*, ‘contacto repentino con outra cultura que implica un trastorno emocional, persoal ou colectivo’, é moi importante ter presente o papel que xoga o coñecemento cultural da outra comunidade lingüística á hora das interaccións (pensemos, por exemplo, na concepción do tempo que se agocha detrás da expresión inglesa *time is money* e da española *el tiempo es oro*). Sen dúbida ningunha, a inevitabilidade das colisións culturais reforza a importancia da intermediación lingüístico-cultural na necesidade de atopar e desenvolver estratexias que faciliten a compatibilidade e a comunicación entre comunidades ou individuos de diferentes culturas. Co obxectivo de evitar ou minimizar tales choques, é preciso anticipar eses conflitos mediante unha comprensión previa da visión do mundo e hábitos da outra cultura (pensemos na súa importancia no caso de costumes ancestrais e prácticas atávicas que afectan á muller e que limitan a súa liberdade e os seus dereitos).

O capítulo terceiro, “Os fundamentos teóricos da relación entre linguaxe e cultura: escolas e tendencias”, é o miolo desta monografía dedicada ós dicionarios lingüístico-culturais. A autora fai un percorrido moi suxestivo polas distintas contribucións dos estudosos da materia nos marcos do relativismo lingüístico e da lingüística cultural, deténdose nas figuras de Wilhelm von Humboldt e os seus seguidores da escola americana (Franz Boas, Edward Sapir, Leonard Bloomfield, Benjamin Lee Whorf, Margaret Mead e Eugene Nida) e os seus continuadores en Europa (Ernst Casirrer, Jost Trier, Karl Vossler e Walther von Wartburg). Tamén expón as principais achegas nos eidos da antropoloxía cultural (e a súa influencia en John R. Firth, Dell Hymes e Clifford J. Geertz), a semiótica da cultura (desenvolvida pola escola de Tartu-Leningrado-Moscova, máis concretamente por Iuri M. Lotman e Boris A. Uspenskii), a lingüística cognitiva (impulsada fundamentalmente por George Lakoff e Ronald W. Langacker), a lexicografía estrutural (a través de autores como Jurij D. Apresjan, Igor Mel’čuk e Anna Wierzbicka) e a culturoloxía (nos autores Nikolai Danilevski, Pavel Florensky e Mikhail N. Epstein), como rama específica das humanidades que serve para situar o investigador nun plano superior desde onde pode observar criticamente todas as culturas, inclusive a súa.

Para Lucía Luque a lingüística cognitiva proporciona unha serie de elementos que son de grande utilidade nas investigacións relativas ós dicionarios lingüístico-culturais. Entre eles considera *a teoría da metáfora e a metonimia*, as nocións de *background knowledge e esquema cultural*, así como *a natureza do significado lingüístico* concibido como orientacional, dinámico e flexible, enciclopédico, non autónomo e baseado no uso e na experiencia. Pola súa banda, da lexicografía estrutural recolle a noción de *mapa lingüístico do mundo*.

O cuarto e último capítulo do volume, “A fraseoloxía e a súa importancia para os estudos lingüístico-culturais”, céntrase nos fraseoloxismos por ser, xunto coas *palabras específico-culturais* e as *palabras claves*, unha das principais materias primas coas que traballa un dicionario lingüístico-cultural. Nesta parte a autora dá conta das distintas unidades fraseolóxicas e as súas clasificacións máis aceptadas, así como dos avances producidos no eido da fraseoloxía dentro e fóra de España.

Este traballo de Lucía Luque Nadal *Fundamentos teóricos de los diccionarios lingüístico-culturales. Relaciones entre fraseología y culturología*, cobra especial relevancia ó pór en valor, unha vez máis, unha ferramenta lexicográfica da que non podemos prescindir nos procesos de ensino e aprendizaxe de linguas estranxeiras, no desenvolvemento das distintas actividades tradutolóxicas, nin nas situacións de interacción inmediata con usuarios doutras linguas. Quedamos expectantes pola chegada de dicionarios lingüístico-culturais que palién as carencias existentes na lexicografía española e galega actuais, para poder garantir unhas relacións máis doadas e eficaces neste mundo actual de globalización e de mobilidade que estamos a vivir.

M. Carmen Losada Aldrey

Centro de Linguas Modernas. Universidade de Santiago de Compostela

PENA, Xosé A. (2011): *Diccionario fraseológico bilingüe castelán-galego*. Santiago de Compostela: Meubook. Edición en formato electrónico, 935 páxinas.

O *Diccionario fraseológico bilingüe* de Xosé A. Pena ve a luz dez anos despois de que o autor publicase o *Diccionario Cumio de Expresións e frases feitas castelán-galego*. (Vigo: Edicións do Cumio. 2001; 926 páx.). Unha e outra obra gardan unha clara relación. De feito, pódese dicir que o libro electrónico supón unha reelaboración, unha edición ampliada do libro en papel. O aspecto cuantitativo é salientable: a contribución nova case que duplica o número de entradas con respecto á publicada en 2001 (sen contar os suplementos, tiñamos 1520 entradas en castelán, fronte ás 2555 na presente edición), e practicamente triplica o número total de UFs e expresións.

1. Descrición

O libro consta das seguintes partes:

1. Unha Introducción, onde o autor fala da motivación que o levou a escribir a obra, dos obxectivos, dos criterios, para finalmente ofrecer exemplos prácticos de guía e consulta

do dicionario. Neste apartado hai un par de ideas que nos parecen fundamentais: unha é a necesidade por parte do usuario –ao non seren totais as equivalencias semánticas que se nos van dar, senón contextuais –de botar man da súa propia *competencia lingüística* para decidir cal é a opción máis axeitada en cada caso; outra versa sobre a conveniencia de mesturar o plano lingüístico, máis forte –o que toca á pureza filolóxica, ás esixencias do código como sistema– co plano pragmático, máis social –necesitado de normalización–, o cal leva ao autor a asumir algunhas expresións propias do castelán, en aras da modernidade e da necesidade de explorar todas as situacións comunicativas reais con que se enfrontan os falantes de Galicia, sobre todo os máis novos, no día a día.

2. O dicionario propiamente dito. Esta parte aparece ordenada alfabeticamente. Dentro de cada letra, por exemplo dentro do A, a orde subseguinte vén ditada polas palabras-chave en castelán, en maiúscula vermella e tamén por orde alfabética. Como criterio xeral para elixir a palabra-chave tomouse o concepto “palabra de maior peso semántico” dentro das UFs a ela vinculadas. Déuselle prioridade ao nome sobre o verbo, e ao verbo sobre o adxectivo. Isto, por vía de regra, salvando excepcións concretas. Dentro do campo abranguido por unha palabra-chave a información organízase da seguinte maneira: a) aparece un número de referencia (moi útil para localizar as UFs castelás no índice correspondente, ao final do libro); b) segue o encabezamento, é dicir, a unidade fraseolóxica ou a expresión en castelán, en negriña e, se hai varios encabezamentos, a orde é a alfabética; c) dáse a definición, o significado, entre chaves (en ocasións a información refírese á contextualización de uso); d) achéganse as UFs en galego, en negriña, ordenadas alfabeticamente e con especificación –novidade importante que lle confire un alto valor á obra– nunha porcentaxe de máis do 90% dos casos, da fonte (oral ou bibliográfica) de onde foi extraída a UF galega. Neste subapartado d) aparece un certo número, variable pero en xeral elevado, de UFs ou expresións galegas. A tendencia é, insistimos, á rica acumulación. Toda esta fraseoloxía aparece organizada en subconxuntos, aos que chamaremos *bloques*, en negriña. Entre bloque e bloque adoitan aparecer fórmulas separatorias do tipo: “Tamén...”, “E mesmo tamén...”, “E inda, tamén en contextos, expresando...”. Estas fórmulas, que como dicimos, se repiten sistematicamente ao longo de todo o libro, cumpren unha dobre función: funcionan a modo de separadores formais de bloques de sinónimos, e doutra banda, introducen ou pretenden introducir (porque non sempre o logran) aclaracións sobre os contextos de uso do bloque seguinte. A cantidade de UFs galegas, sumando todos os bloques, é variable. Algún encabezamento pasa de 100 correspondencias galegas (nº 1643, *Dar una paliza*). Hai bastantes que pasan de 50 (nn: 118, 150, 219, 291, 308, 320, 379, 1350, 1990, por exemplo). Máis de dous terzos superan os 20. A maioría dos encabezamentos levan un par de exemplos de uso, en cursiva, en castelán e mais en galego; son exemplos tomados basicamente da oralidade ou inventados ad hoc.

3. Un Suplemento con novas achegas de UFs, que segue a estrutura da parte 2. Consta de 114 encabezamentos.

4. Un Suplemento de Expresións ou UFs ‘Só en galego’. Neste novo conxunto falta a correspondente entrada en castelán. Excepcionalmente, dentro do apartado da

contextualización, dásenos unha posible correspondencia en castelán (así ocorre nos números 2811, 2827 (bis)).

5. Un Índice de expresións castelás, que remite ás entradas do apartado 2. A diferenza do que ocorría na edición do dicionario en soporte de papel publicado no ano 2001, na edición electrónica falta o correspondente índice de expresións galegas.

6. Unha Listaxe de expresións de “Só galego”. Esta listaxe remite ás entradas do apartado 4.

7. A bibliografía. Aquí soluciónanse as referencias citadas nas fontes ás que aludimos no apartado 2 (aínda que non todas, hai algún que outro lapso).

2. Valoración crítica

2.1. O libro, obra inmensa de un autor, non dun equipo, presenta aspectos mellorables e aspectos admirables. Citaremos primeiros os mellorables, na espera de que o autor os comprenda como suxerencias para unha ulterior revisión.

En primeiro lugar, encontramos como encabezamentos ou lemas algunhas frases dúbidasas que nós non nos atreveríamos a considerar UFs: *Saciar el antojo* (nº 95), *No ser quien parece* (nº 104, significado literal), *Abrir el apetito* (nº 107), *Todo se aprovecha / Todo es bueno* (nº 112, significado literal), *Dar un balonazo* (nº 164), *Cuando pueda (puedas...)/Cando poida (poidas...)* (nº 184), *Darle mucha difusión/repercusión/resonancia* (nº 213), *Estar (físicamente) cambiado* (nº 327), *Ser un maleducado* (nº 1310), *Ser muy malo* (nº 1313), *Estar bastante bien* (nº 1309), *Tirar de la cadena* (da cisterna) (nº 296), *Decir que no* (= “dar calabazas”) (nº 304), *Gustar más* (nn. 1030, 1031), *Sus rifirrafes* (nº 1389), *Aparentar ser más viejo de lo que es* (nº 1386), *Mearse* (nº 1398), *Verbo + mucho* (nº 1487), etc. En ocasións, para traducir unha UF castelá recorre a expresións galegas que dificilmente se poden etiquetar de UFs, así por exemplo, *Ser moi mañoso/ Ser moi xeitoso*, correspondentes á UF *Ser un manitas* (nº 1321).

En segundo lugar, hai frases en castelán que son obsoletas ou están en franco desuso; certamente, figuran no *Diccionario da Real Academia Española* (DRAE) pero hai que ter en conta que o DRAE é, en parte, un dicionario histórico, non un dicionario de uso do español actual. Nós seríamos partidarios de substituílas por outras máis actuais. Referímonos, por exemplo ás seguintes: *Parecer que se ha tragado el molinillo* (nº 46), *Bueno anda el ajo* (nº 46), *Ponerse con la barba sobre el hombro* (nº 54), *Al quebrar albos* (nº 67), *No caérsele la venera* (nº 86), *Jugar los años* (nº 102), *Echarlas por arrobos/ Echar de bolina/ Echar de baranda* (nº 127), *A la baqueta* (nº 169, presenza cero no *Corpus de Referencia del Español Actual*, CREA), *Hombre sentado no gana un cornado* (nº 183, non figura en ningún dos dous corpus académicos, CREA e CORDE), *Andar a la briba/a la gandaya* (nº 242), *Llevar/traer de los cabezones*, (nº 285), *¿A do irá el buey...?* (nº 254), *Muchas mercedes* (nº 999), *Es muy tentado de la hoja de* (nº 1904), *Saber a la madera* (nº 1292), *Tener horca y cuchillo* (nº 1316), *Por su misma mesmenad* (nº 1422), etc.

Un terceiro aspecto polémico radica no carácter heteroxéneo da propia materia lingüística que este dicionario organiza en varios milleiros de entradas: mestúranse UFs con paremias ou refráns e mais con palabras. Ao noso entender, o peso dos refráns é excesivo. Tomando como mostra as cen primeiras entradas, en vinte hai refráns, ora comparezan como nucleares nos encabezamentos, ora comparezan de maneira circunstancial, complementaria. Levado por un claro afán de lle abrir todas as portas posibles ao compoñente léxico, e levado por un nobre desexo de enriquecemento idiomático, Pena acumula sen reparo paremias, talvez demasiadas (algunhas de dubidosa vixencia: *Abracijos no hacen hijos, pero son preparativos*, nº 7). Ben é verdade que en ocasións, cando a UF galega ten un difícil emparellamento en castelán, parece lícito botar man dun refrán: é o caso nº 1492, onde lemos *La muerte es traidora, nunca dice el día ni la hora*, correspondendo á UF galega *Non/ Nunca sabe un onde a ten*, mais nós preferiríamos outro encabezamento cunha frase (por exemplo, *Nadie sabe cuándo le llega la hora*), porque ao cabo este é, en principio, un dicionario fraseolóxico, non paremiolóxico. Igualmente discutible é o uso, ou o abuso, das palabras. Vexamos algúns exemplos: na entrada nº 93 aparece *anticuado* como sinónimo; na nº 98: *trinzar, esnaquizar, ascachizar, esnacar, escachar* (e veñen logo de achegar xa 6 UF galegas); na nº 104, *enganar*; na nº 113, *velaqui*; na nº 141, *intranquilo, inqueda, impaciente, nervioso, preocupado, desacougado*; na nº 149, *recuar, acovardarse, apoucar, amedrentarse, engruñarse, encartarse*, etc.

Esta querencia coas palabras leva o autor a facer algún encabezamento inapropiado, por ex. a entrada nº 309, *Caliente*: aí integra UF galegas como *Quentiño coma un roxón*, e máis abaixo aparece o cast. *Caliente como un horno*, que é realmente a UF que debería funcionar de encabezamento, de tal forma que *Caliente* remitise directamente a *horno*, tal como ocorre na maior parte das UFs con estrutura comparativa que hai no libro.

Con todo, incluso este punto, o de integrar un número alto de palabras como formas sinónimas de UFs, presenta aspectos que, desde outro enfoque, poden resultar positivos, en canto que abren un certo debate –e xa se sabe que das discrepancias tamén nace o coñecemento. Pensem en unidades do tipo *resbalarle* (nº 190) (sinónimo de *pelársela, soplársela, sudársela*, palabras pertencentes ao rexistro coloquial da linguaxe xuvenil-urbana), ou nestoutras do tipo *abrirse, guillarse, pirarse* (na entrada nº 1440, caracterizadas coas mesmas coordenadas de uso espazo-temporais cás anteriores). Por que *resbalarle* non ten entrada nun dicionario fraseolóxico e *resbalársela* si? Ao cabo, a diferenza entre *Me resbala* e *Me la resbala* case se podía dicir que é de número (un clítico fronte a dous) porque os outros factores diferenciais son bastante relativos, son opinables e non anulan o valor fraseolóxico desas fórmulas (*Me abro, me guillo, me resbala...*), a moita distancia semántica das acepcións primeiras (e da sintaxe estándar) dos verbos correspondentes exentos de pronominalización. (Considérase que o pronome reflexivo é un constituínte interno do verbo e polo tanto non conta como palabra distinta do verbo; as formas pronominais femininas fan referencia a algo externo non mencionado.).

Examinemos agora outro aspecto: as definicións que van entre chaves. Percibimos aí tres clases de faltas: unha, falta de adecuación: nalgunhas definicións o rexistro en

galego é indebidamente vulgar, por ex. nas entradas nn. 9, 897, 1538, 2834 (en todas elas aparece a expresión *carallada*). Noutras falta simplicidade; como exemplo de definicións rebuscadas e profusas citemos os números 889 e 1312 (con hipérbatos innecesarios). Evidentemente, nun dicionario tan ciclópeo coma este sería moi difícil acertar con todas as definicións: hai algún caso onde faltou fineza, non atinou o autor cos semas precisos; por ex. cando define *carne de canón* (nº 390): está a idea de perigo e/ou sufrimento, está a indefensión, pero faltan claves. Un meniño indefenso que morre de asfixia no coche porque a nai se esqueceu del non entra na categoría de “carne de canón”, nin tampouco as vítimas dun terremoto en Xapón, por exemplo. Faltan semas que marquen o axente dese maltrato (normalmente macrosistemas humanos, de tipo militar, social ou económico).

Pero sen dúbida ningunha, os problemas maiores xorden da delimitación do espazo semántico. Son frecuentes os encabezamentos ou lemas abundantes en sinónimos e isto provoca a sensación de que se esvaece os límites daquilo que se quere definir. E o argumento esgrimido nos prolegómenos da obra (o receptor-lector debe botar man da propia competencia lingüística, como falante natural do idioma galego) non sempre vale para establecer eses límites necesarios.

Fronte aos numerosos casos de ampla sinonimia baixo un só encabezamento, hai casos de desdobramentos aparentemente innecesarios, canto menos discutibles: por ex., entrada nº 98 (‘hacer añicos una cosa material’) fronte á nº 99 (‘Hacer añicos una cosa inmaterial’); nº 203, *ser un bocazas* (‘sen discreción, incapaz de gardar segredos’) fronte á nº 204, *ser un bocazas* (‘sen tino, sen sentido da oportunidade’), e cómpre ter presente que estas entradas *desdobradas* comparten UFs, que se repiten; *A caballo* volve xeminarse innecesariamente, ao noso entender, en dúas entradas, nn. 266 e 267, segundo sexa a cabalo dunha cabalería ou a cabalo dunha persoa (no DRAE, por exemplo, só hai unha acepción para *A horcajadas*). Outros casos deste tipo, de discutibles multiplicacións de entradas serían: nn. 303, 304; nn. 446, 447; nn.1168, 1169; nn.1298, 1299; nn.1484, 1485, etc. Téñase en conta que en moitos destes casos cabería a opción de establecer dentro da mesma entrada distintas acepcións ordenadas por número, seguindo o procedemento normal nos dicionarios (o número 1 para a que se considera a acepción primeira, o 2 para as acepcións que se producen por extensión da 1^a, etc. Un exemplo témolo na entrada nº 283).

Achegaremos, por último, un par de exemplos do que se podería etiquetar *sinonimia laxa en exceso*: *De rompe y rasga = De mucho cuidado* (nº 120). Pero hai semas diferenciais claves, que cumpriría precisar: o 2º caso aplícase a substantivos do tipo: *suxeito, individuo, tipo* e leva implícito o sema ‘temible por malvado’, mentres que o primeiro aplicado a persoas ou entes personificados implica o sema ‘rachado, que tira para adiante rompendo con límites, ousado’. Son semas moi distintos.

Entre *Servir en bandeja de plata* e *Meter/poñer no papo* (figuran como sinónimos na entrada nº 66) hai unha diferenza clara que toca ao rexistro, convida marcalo.

2.2. Falaremos agora dos aspectos admirables e inequivocamente positivos. As principais virtudes da obra que nos ocupa son dúas: unha, a innegable e inapelable riqueza léxica. Descubrímonos diante da achega de fraseoloxía xeral. Valoramos

inequivocamente as longas horas de traballo de campo, no ámbito do silencioso estudo diante dos libros e no contexto vivo onde traballa, faena, xoga e se diverte o noso pobo.

É o léxico o maior tesouro, repetimos. Sen ánimo de sermos exhaustivos, e tomando como referencia o *Diccionario de Dicionarios* que coordina Antón Santamarina (DdD), velaquí algunhas das palabras (extraídas das correspondentes UFs) que figuran na obra de Pena, ausentes do DdD: *estouravergas* (nº 118), *chapuzos* (nº 141), *varandelas* (nº 161), *bandola* (nº 177), *trelo* (nº 182), *pelacorpo* (nº 202), *chanciña* (nº 207), *pandolada* (nº 208), *sandangas* (nº 244), *atolascado* (nº 280, no DdD só se documenta en Sobreira), *tarabigo* (nº 291), *mediofoguete* e *medianena* (nº 323), *pilindroques* (nº 372), *sorradeira* (nº 453), *estartelo* (nº 600), *cagarrabizas*, *caguicha*, *calfurras* e *calfurrias* (nº 956), *escarrichados* (nº 994), *gañifa* (nº 1008), *ambradas* (nº 1041), *pallamallada* (nº 1069), *sulfido* (nº 1168), *tocafociño* e *rompecollofes* (nº 1289), *retralla* e *esfurrique* (nº 1294), *escachapexegueiros* (nº 1350), *garruchada* (nº 1372), *imalia* (nº 1455), *clocló* (nº 1455), *esperreche* (nº 1460), *enfoleca* (nº 1619), *chosca*, (subs, nº 1643), *resvel* (nº 1975), *barloantes* (nº 1988), *aforrincha* (nº 1990), *burrandaina* e *burrandón* (nº 2361), *contraxeito* (nº 2401). E inda podiamos engadir unha serie de UFs que como tales non figuran no DdD e que, no que nós sabemos, supoñen unha novidade con respecto ao publicado ata a data no panorama da fraseoloxía galega: *Pegado con cuspe* (= *Cogido con alfileres*), *A todo guispas* (= *A toda leche*), *Pasar polo punteiro da gaita* (= *Pasar por el arco de triunfo*), *Cerrado a barra e pedra* (= *Cerrado a cal y canto*), *Meter palabra* (= *Meter baza*), *Ter arolas* (= *Tener perendengues*), *Por arte de meigas* (= *Por arte de birlibirloque*), *Non facer branca de pan* (= *No pegar golpe*), *Non estar para paxaradas do arco da vella* (= *No estar de humor*), *Facer as brochas* (= *Dar cabezadas*), *De punta a chicote* (= *De cabo a rabo*), *Carne de machada* (= *Carne de cañón*), etc.

A outra virtude, a presenza da linguaxe da xente nova. Este dicionario supón un esforzo considerable por integrar a fala dos mozos, da xuventude que frecuenta bares e discotecas. A fala que podiamos incluso etiquetar como propia de adolescentes, ou de mozos que están na vintena, está aí, en UFs galegas que aparecen baixo encabezamentos coma os seguintes: *¡Qué rollo!*, *Pasarse tres pueblos*, *No te tires (de la moto)*, *Me la suda*, *Estar hecho puré*, *Está que se sale*, *Un morro que se lo pisa*, etc.

Esta virtude leva emparellada outras non desprezables: explosión de futuro, de vida potencial para un idioma nativo minorizado.

E logo están os valores metalingüísticos: na obra hai materia de pensamento e motivo de traballo para os lexicógrafos, para os amigos dos estudos etimolóxicos (pensemos no caso de *sacoteado*, na entrada nº 625, para a que o autor propón unha hipótese etimolóxica), para os teóricos da sintaxe (por exemplo, na entrada nº 476 fálase de complemento directo introducido pola preposición “en”; na nº 1326 aparece analizado *¿A que hora saídes de traballar/do traballo?* Como “saír + suplemento”, en ambos casos podería revisarse a cuestión), etc.

A modo de conclusión e síntese:

Congratulámonos de que no noso espazo cultural apareza unha obra individual deste tamaño, porque é un indicio visible da paixón que ós galegos nos inspira a lingua galega. Eis unha obra que rescata o pasado e que, abrindo a porta, deixa entrar novo osíxeno de esperanza para a pervivencia e a pureza do idioma de Galicia.

Referencias bibliográficas:

- CORDE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Corpus diacrónico del español*. <<http://www.rae.es>> [Data de consulta 10/05/2011].
- CREA = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Corpus de referencia del español actual*. <<http://www.rae.es>> [Data de consulta: 04/11/2011].
- DdD = *Diccionario de diccionarios. Corpus lexicográfico da lingua galega*. <<http://sli.uvigo.es/ddd/index.html>> [Data de consulta: 04/11/2011].
- DRAE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Diccionario de la lengua española*. <<http://buscon.rae.es/drae1/>> [Data de consulta: 04/11/2011].
- PENA, Xosé Antonio (2001): *Diccionario Cumio de Expresions e frases feitas castelán-galego*. Vigo: Cumio.

María do Rosario Soto Arias

IES Eusebio da Guarda

PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010): *Korpora, Web und Datenbanken. Computergestützte Methoden in der modernen Phraseologie und Lexikographie. Corpora, Web and Databases. Computer-Based Methods in Modern Phraseology and Lexicography (Serie: Phraseologie und Parömiologie, vol. 25). Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren, 267 páxinas.*

O traballo sobre fraseoloxía que aquí nos ocupa plasma as inquietudes investigadoras que foron xurdindo ao longo dos últimos anos a raíz do espectacular desenvolvemento da lingüística de corpus.

A disciplina da lingüística de corpus está a ter actualmente un importante impacto en distintos campos da lingüística como o da pragmática ou o da lingüística textual, facendo posible a busca de estruturas e construcións con tan só un movemento de rato. As repercusións na fraseoloxía encóntranse aínda nun estadio inicial. En efecto, queda por diante un longo camiño que percorrer no que se poderá afondar, entre outros, en aspectos como:

- novos mecanismos para detectar coocurrencias nos textos
- novos mecanismos para detectar fraseoloxismos idiomáticos
- novos mecanismos para permitir unha comparación fiable entre a frecuencia de certas colocacións ou fraseoloxismos idiomáticos en distintos tipos de texto (xergas específicas en contraposición coa lingua común)

- novos mecanismos para explora-los recursos que ofrece a rede en canto a textos pertencentes á fala informal (*chats*, foros de opinión, textos de prensa informais), é dicir, pertencentes á chamada *konzeptuelle Mündlichkeit* (“oralidade conceptual”) dentro do medio escrito.

Na primeira parte do libro encontrámonos cos artigos dos seguintes autores:

O volume *Korpora, Web und Datenbanken. Computergestützte Methoden in der modernen Phraseologie und Lexikographie. Corpora, Web and Databases. Computer-Based Methods in Modern Phraseology and Lexicography Corpora*, cunha extensión de 267 páxinas e con contribucións en alemán e inglés, está editado por coñecidos xermanistas que traballan intensamente no ámbito da lingüística computacional e nas súas directas aplicacións na fraseoloxía en sentido amplo, que inclúe tamén as colocacións, os refráns e as fórmulas rutineiras. Despois dun capítulo introdutorio de Noah Bubenhofer e Stefaniya Ptashnyk sobre o estado da cuestión na fraseoloxía e na lexicografía a partir da investigación baseada na lingüística de corpus, a obra aparece dividida en tres bloques. O primeiro deles abrangue seis traballos acerca de aspectos teóricos das investigacións fraseolóxicas baseadas no corpus e na rede, o segundo inténase nos problemas metodolóxicos e no tema das ferramentas na investigación fraseolóxica baseadas na lingüística computacional, mentres que o terceiro bloque ten un carácter máis experimental e ten o seu obxecto de estudo nos propios corpus e na rede como ferramentas da práctica fraseográfica. Na primeira parte do libro encontrámonos cos artigos dos seguintes autores:

- **Jean Pierre Colson**: “The Contribution of Webbased Corpus Linguistics to a Global Theory of Phraseology” sobre a achega da lingüística de corpus (baseada na rede) á teoría xeral da fraseoloxía; para o seu estudo céntrase nun experimento baseado na extracción de colocacións adxectivas de internet, nun experimento sobre frecuencias de N-gramas e noutro que persegue o deseño dun novo algoritmo para a extracción automática de triagramas fraseolóxicos.

- **Uwe Quasthoff / Fabian Schmidt / Erla Hallsteinsdóttir**: “Häufigkeit und Struktur von Phraseologismen am Beispiel verschiedener WebKorpora” sobre a frecuencia e a estrutura dos fraseoloxismos a partir de distintos corpus tomados da rede, como *wikipedia* ou textos literarios do proxecto Gutenberg. A diferenza entre oralidade conceptual (textos actuais da rede) e escritura conceptual (textos literarios) faise patente no estudo, no que tamén se aplica a lei de Zipf.

- **Hrisztalina Hrisztova Gotthardt**: “Methoden und Ergebnisse einer korpusbasierten Untersuchung zur Vorkommenshäufigkeit bulgarischer Sprichwörter in zeitgenössischen Zeitungstexten” sobre os métodos e os resultados dunha investigación baseada en corpus para determina-la frecuencia de aparición de refráns búlgaros en textos de prensa actuais.

- **Jussi Niemi / Juha Mulli / Marja Nenonen / Sinikka Niemi / Alexandre Nikolaev / Esa Penttilä**: “BodyPart Idioms across Languages: Lexical Analyses of VP BodyPart Idioms in English, German, Swedish, Russian and Finnish” sobre a frecuencia de determinados lexemas somáticos dentro de fraseoloxismos verbais en inglés, alemán,

sueco, ruso e finlandés extraídos de corpus amplos, con resultados diverxentes para cada unha das linguas.

- **Christine Konecny**: “Lexikalische Kollokationen und der Beitrag der Internet Suchmaschine *Google* zu ihrer Erschließung und Beschreibung” sobre colocacións léxicas e a achega do buscador de internet *Google* para detectalas e describilas, para o que a autora –con fins didácticos– propón partir do colocado e non da base e estudar verticalmente tódalas posibilidades de coocorrência do colocado; iso permitiría establecer un *ranking* de preferencias prototípicas de bases a partir dun determinado colocado.

- **Jelena Parizoska**: “The Canonical Form in Murky Waters: Idiom Variation and the Croatian National Corpus” sobre as variacións da forma canónica do fraseoloxismo *murky waters* (“augas turbias”) a partir do estudo desta unidade no corpus nacional do croata, o cal permite ver claramente a relatividade do concepto de “fixación” que se lles adoita aplicar ós fraseoloxismos idiomáticos. Este traballo dá a pauta para establece-la forma canónica dos fraseoloxismos nos dicionarios baseándose no aspecto da frecuencia e da prototipicidade.

Na segunda parte do volume, os autores e as súas contribucións son os seguintes:

- **Ruth Vatvedt Fjeld / Lars Nygaard/Eckhard Bick**: “SemiAutomatic Retrieval of Phraseological Units in a Corpus of Modern Norwegian” sobre a detección semiautomática de unidades fraseolóxicas nun corpus do noruegués actual por medio da nova ferramenta *deep dict*, a fin de elaborar un dicionario noruegués de colocacións que xunte criterios sintácticos e semánticos ó mesmo tempo; para esta investigación pártese da análise de dous dicionarios actuais do noruegués que presentan serias deficiencias na descrición dos lemas elixidos.

- **Peter Ďurčo**: “Einsatz von Sketch Engine im Korpus – Vorteile und Mängel” sobre as vantaxes e desvantaxes do uso da ferramenta *sketch engine* no proceso de compilación do primeiro dicionario de colocacións do eslovaco; a nova ferramenta permite deseñar de xeito eficiente o perfil colocacional das palabras, así como a agrupación automática de combinacións léxicas; non obstante, o autor sinala a importancia do labor do lexicógrafo á hora de avalia-los resultados.

- **Oksana Petrova**: “Computer Mediated Discourse vs. Traditional Text Corpora as a Data Source for Idiom Variation Research in Finnish” sobre os diferentes resultados que se desprenden do uso do *Usenet Newsgroups* como base de datos fronte ós corpus de textos tradicionais (neste o caso o *Language Bank of Finland*), para o que toma o FR finlandés *heittää helmiä sioille* (*botar perlas ós porcos*) e estuda cales son as modificacións e estruturas máis frecuentes nos dous tipos de corpus; os modelos de uso do FR son presentados en forma de construcións sintácticas máis ou menos prototípicas.

- **Melita Aleksa Varga**: “Methoden und Tools zur Erstellung eines korpusbasierten Kollokationswörterbuchs (am Beispiel des Kroatischen)” sobre os métodos e ferramentas para a elaboración dun dicionario de colocacións baseado en corpus, para o

que a autora usa dous programas estatísticos de busca automática de coocorrencias léxicas: *NSP*, *Collocations Extract* e *KWIC Concordance for Windows*.

No terceiro bloque inclúense os traballos de:

- **Marcel Dräger / Britta Juska Bacher**: “Online Datenerhebungen im Dienste der Phraseographie” sobre a recollida de datos por formularios vía internet para a elaboración de dicionarios *on line*, o cal leva consigo moitas vantaxes sobre todo cara á descrición de fraseoloxismos específicos dunha determinada zona; esta proposta de dicionario *on line* permite que a información dada no dicionario se poida mellorar polas opinións dos usuarios.

- **Maria Toporowska Gronostaj / Emma Sköldberg**: “Swedish Medical Collocations: A Lexicographic Approach” sobre a elaboración dun dicionario electrónico de colocacións do sueco procedentes da linguaxe técnica da medicina, para o que as autoras parten do corpus *MedLex* e as colocacións son descritas de xeito integral tanto dende un punto onomasiolóxico como semasiolóxico. Este procedemento permite verifica-las hipóteses de partida en canto ós tipos de relacións sintácticas e semánticas entre as colocacións examinadas.

- **Franziska Wallner**: “Kollokationen in Wissenschaftssprachen: Zur lernerlexikographischen Relevanz der Textarten und Diskurspezifika von Kollokationen” sobre a importancia –para a didáctica e a fraseografía– dos tipos de bases de datos para os resultados dos estudos sobre colocacións; neste artigo contrapóñense resultados de corpus de textos científicos con corpus de prensa en relación a categorías gramaticais das colocacións como o número ou os trazos semánticos do actante de suxeito.

- **Sixta Quassdorf / Annelies Häcki Buhofer**: “... you are quoting Shakespeare: Quotations in Practice” sobre a recepción histórica dunha cita de tres liñas da obra *Hamlet* (it is a custom more honour'd in the breach than the observance) en distintos tipos de bases de datos (literatura, ámbito cultural, xornais, etc.), onde se observa unha clara tendencia á debilitación da fixación e ó acurtamento da cita, o cal se ve compensado coa explicitación do autor desta (Shakespeare).

- **Natalia Filatkina / Ane Kleine / Birgit Ulrike Münch**: “Verbale und visuelle Formelhaftigkeit: Zwischen Tradition und Innovation” sobre a estabilidade / fixación léxica e visual a partir dos datos recollidos en catro proxectos interdisciplinares que se están a levar a cabo na Universidade de Tréveris; para iso utilízanse métodos de lingüística de corpus que permiten analiza-la variación diacrónica de expresións e imaxes (p. ex. en corpus de historia da arte).

- **Frank Richter / Manfred Sailer / Beata Trawinski**: “The Collection of Distributionally Idiosyncratic Items: An Interface between Data and Theory” sobre unha recompilación electrónica de subgrupos de elementos léxicos que se caracterizan pola súa distribución idiosincrásica: *CoDII* (*Collection of Distributionally Idiosyncratic Items*), investigación que se desenvolve no marco da gramática de construcións e da teoría funcionalista.

Como se pode apreciar polo contido dos artigos, esta obra representa a consolidación da fraseoloxía como importante campo de aplicación dos avances da lingüística de corpus e computacional. Como afirman Noah Bubenhofer e Stefaniya Ptashnyk no capítulo introdutorio (páx. 18), os traballos do volume demostran, en parte de xeito exhaustivo, en parte de xeito ilustrativo, as moitas e variadas posibilidades de aplicación da análise computacional e da lingüística de corpus nos campos da lexicografía práctica e da didáctica das linguas estranxeiras

Unha conclusión á que se chega en numerosas contribucións do libro é que ó aplica-los métodos de análise estatística faise patente o fina que é a liña entre a fraseoloxía e o chamado discurso libre, tratándose por natureza de algo máis que de categorías definidas dun *continuum* que os lingüistas nos empeñamos en dividir en compartimentos e etiquetar. En vista dos resultados que se desprenden das investigacións realizadas parece razoable amplia-lo obxecto de estudo da fraseoloxía e abranguer todo tipo de construcións patrón da lingua, ata o momento practicamente non contempladas na fraseoloxía tradicional. Este novo punto de vista repercutirá, sen dúbida ningunha, moi positivamente nas cuestións lexicográficas, didácticas e textuais da descrición das linguas.

Para iso quedan, non obstante, aínda algúns capítulos pendentes metodoloxicamente como é a fixación dun *tertium comparationis* claro como criterio comparativo entre distintos tipos de corpus, os cales foron moitas veces recompilados de acordo con distintos criterios (tamaño diferente, etc.) e as súas unidades reflicten unha frecuencia dada dende distintos e descoñecidos algoritmos de busca, sobre todo no caso de corpus elaborados a partir da rede.

Por outra parte, o rápido avance en materia computacional non nos debe enganar sobre o feito de que os datos sacados dos corpus non se interpretan sós. Aínda necesitamos do lingüista que sexa capaz de ler e transcribi-las táboas de resultados estatísticos, e ademais que saiba elaborar con eles teorías fundamentadas que axuden no progreso da descrición da lingua en xeral e da fraseoloxía en particular. Para todo iso necesítase unha perfecta colaboración e conxunción de esforzos entre o informático e o lingüista que ata agora non sempre se deu.

Para finalizar, quero resalta-la relevancia desta obra como pedra angular para o desenvolvemento sólido de aspectos da fraseoloxía computacional como a detección de unidades fraseolóxicas, a aplicación de novos sistemas e ferramentas e a ampliación do campo de estudo da fraseoloxía cara a construcións patrón recorrentes na lingua común ou nas xergas científicas das distintas linguas europeas.

Carmen Mellado Blanco

Universidade de Santiago de Compostela